

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2020/8

BAROKK FRESKÓFESTÉSZET MAGYARORSZÁGON

MEGJELENT:

I. FEJÉR, KOMÁROM-ESZTERGOM ÉS VESZPRÉM MEGYE

528 oldal, 9500 Ft

II. BARANYA, SOMOGY, TOLNA, ZALA MEGYE

560 oldal, 9500 Ft

KAPHATÓ A KÖNYVESBOLTOKBAN!

ELŐKÉSZÜLETBEN:

III. GYŐR-MOSON-SOPRON ÉS VAS MEGYE

IV. BUDAPEST, ÉSZAKKELET- MAGYARORSZÁG ÉS AZ ALFÖLD

MAGYARORSZÁG
BAROKK FRESKÓEMLÉKEINEK TELJES KATALÓGUSA
NÉGY KÖTETBEN TÖBB SZÁZ KÉPPEL ILLUSZTRÁLVA!

www.mmakiado.hu

Magyar
Építészeti
Múzeum

Műemlékvédelmi
Dokumentációs
Központ

MM
KIADÓ

MM
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

TARTALOM

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

- 2 „És mégis lesz...”
Konecsni György kiállítása a Fészek Galériában
(*Katona Anikó – Madár Mária*)
- 9 Fény a természetben
Beszélgetés Pasqualetti Eleonóra kárpitművésszel
(*Molnár Eszter*)
- 15 Művészi sokoldalúság
Lukáts Kató élete és művészete az Iparművészeti Múzeumban
őrzött tárgyai alapján (*Marosi Eszter*)
- 25 Medúzák és tóruszok
A Laokoon Design munkássága (2012–2018)
(*Farkasdy Melinda*)
- 29 Scherer József formatervező iparművész (*Keppel Márton*)
- 37 Művészet és mesterség
Harmath Mihály, a kályhakészítő keramikus formatervező
(*Radványi Diána*)
- 41 Az art deco bővületében
Beszélgetés Almer Zsuzsa belsőépítésszel (*Gyürky András*)

KITEKINTÉS

- 44 Mecenztől a Mercedes-Benzig
Adalékok a 20. századi német–magyar terméktervezési
kapcsolatok kutatásához III. (*Ernyey Gyula*)

KÖNYV

- 52 Megérkezve
Fekete György: Hazafelé – Számadás a vándorútról
(*Juhász Judit*)

Hírek

CONTENTS

EXHIBITIONS – WORKSHOPS

- 2 ‘And Yet There Will Be ...’
György Konecsni’s works in the Fészek Gallery
(*Anikó Katona – Mária Madár*)
- 9 Light in Nature
In conversation with tapestry artist Eleonóra Pasqualetti
(*Eszter Molnár*)
- 15 Artistic versatility
Life and work of Kató Lukáts on the basis of her works
in the Museum of Applied Arts (*Eszter Marosi*)
- 25 Medusas and Toruses
Activity of the Laokoon Design (2012–2018)
(*Melinda Farkasdy*)
- 29 József Scherer, product designer (*Márton Keppel*)
- 37 Art and Craft
Stove builder Mihály Harmath, a ceramist designer
(*Diána Radványi*)
- 41 Under the spell of Art Deco
Conversing with interior designer Zsuzsa Almer
(*András Gyürky*)

OUTLOOK

- 44 From Mecenztől to Mercedes-Benz
Addenda to the research into 20th-century German–
Hungarian relations in product design III (*Gyula Ernyey*)

BOOK

- 52 Having Arrived
György Fekete: On the way home –
An account of the wanderings (*Judit Juhász*)

News

A CÍMLAPON | ON THE FRONT COVER:

Laokoon Design: Babel Eosine asztali lámpa

Laokoon Design: Babel Eosine table lamp

2016, műanyag, plexi, rozsdamentes acél, magasság: 49 cm

(Iparművészeti Múzeum, Kortárs Dizájn Gyűjtemény, Budapest)

Fotó: Urbán Jónatán Máté / Iparművészeti Múzeum (*Cikkünk a 25. oldalon*)

A HÁTSÓ BORÍTÓN | ON THE BACK COVER:

FÓRIS Katalin: Emlékezés (részlet) | Katalin FÓRIS: Remembering (detail)

2019, pamut, gyapjú, selyem, haute-lisse, a teljes méret: 160x92 cm

Fotó: Fóris Katalin (*Cikkünk a 9. oldalon*)

MINDEN KEDVES OLVASÓNKNAK BOLDOG, BÉKÉS KARÁCSONYI ÜNNEPEKET
ÉS SZERENCSES ÚJ ESZTENDŐT KÍVÁN A SZERKESZTŐSÉG.

„És mégis lesz...”

KONECSNI GYÖRGY KIÁLLÍTÁSA A FÉSZEK GALÉRIÁBAN

Ötven éve hunyt el a magyar plakáttervezés egyik legnagyobb alakja, Konecsni György (1908–1970). Munkásságának a Fészek Galéria októberben nyílt tárlata állított emléket.

A kiállítás szűkre szabott keretei nem engedték meg, hogy a teljes életművet felvonultassuk, csupán problémák felvetésére volt módunk. A tárlat a Fészek három termében jelent meg, így arra viszont volt lehetőség, hogy Konecsni sokoldalúságát megmutassuk: a tervezőgrafika, az autonóm alkotás és a falkép (a Fészek kávézó pannója jelentette a harmadik részt) műfajait. Így arra koncentráltunk, hogy az életmű kevésbé közismert oldalával ismertessük meg a közönséget, illetve hogy a különböző területek közötti szoros kapcsolatra felhívjuk a figyelmet.

Konecsni ugyanis szerves egységként fogta fel munkásságát, bármilyen műfajban dolgozott is. Ha éppen egy plakátterven gondolkodott, esetleg eszébe jutott olyan vizuális ötlet, amelyet később autonóm műben bontott ki, és fordítva.

Festőként végzett, és éppen festői felfogásával újította meg a plakát műfajt az 1930-as években, amikor elsősorban idegenforgalmi falragaszaival ért el komoly nemzetközi sikereket. A második világháború után már mint nemzedékének vezető művésze jelent meg,

plakátjainak felfogását pályatársai is átvették. Ekkor készült a kiállításunk címét adó *És mégis lesz kenyér* című műve is. Nem véletlenül került ez most a fókuszba: a háború után Konecsni plakátjai a romokból újrakezdést, az új kezdet bizakodását sugallták, anélkül, hogy a traumát letagadták volna. Ez most, egy új krízishelyzet és gazdasági válság közepén újra hatásos.

A kiállítás első része Konecsni tervezőgrafikusi munkásságát mutatta be. A középpontba ezúttal a művészi alkotófolyamat került, vagyis az, ahogy egy-egy feladatra terveket, verziókat készít, alakít, amíg eljut a kész plakátig. A kutatók számára nagy szerencse, hogy Konecsni megőrizte az egészen kis méretű ötletkiccek is; állítólag a pár centiméteres tervecskéken már látta, hogy egy-egy kompozíció működik-e plakátként. Az ív tehát az első ötletektől a nagyobb méretű kiviteli tervekig, majd a kész, kinyomott plakátokig vezet, és ezt Konecsninél még egy lépés egészíti ki: az utólag festett „plakátfestmény”. Ugyanis az 1968-as életmű-kiállítására öt éven át készült azzal, hogy minden híresebb plakátját megfestette: nagy méretben, farostlemezre temperával vagy zománcfestékkel. Ezek a kompozíciók az ő eredeti szándékait mutatják, a megrendelők becsapásai, alakításai nélkül. Több közülük soha meg nem valósult tervek után készült.

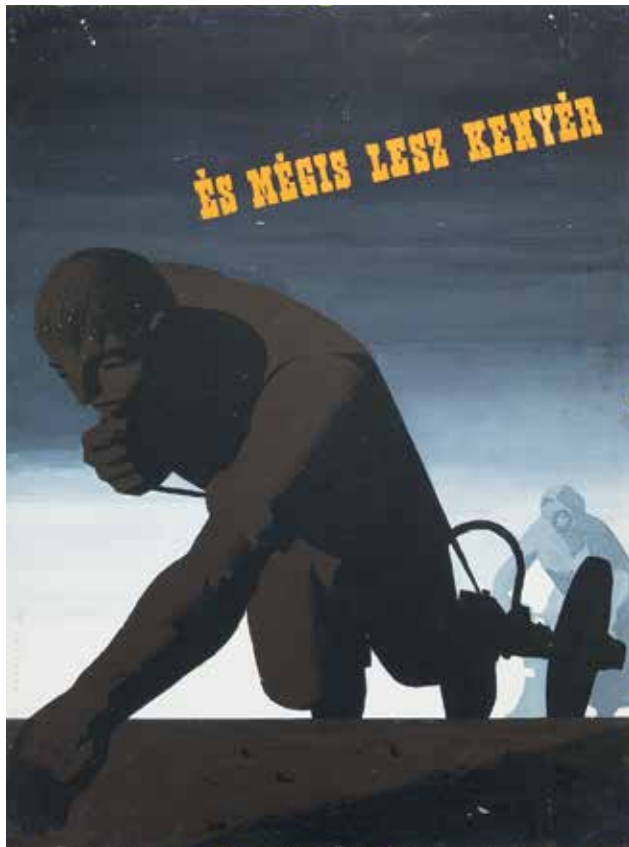
„És mégis lesz...” KONECSNI György (1908–1970) kiállítása (részlet). KONECSNI plakátjai, plakáttervei és újrafestett plakátjai a Galéria teremben
 ‘And Yet There Will Be ...’ Works by György KONECSNI (1908–1970) (exhibition photo): his posters, poster designs and repainted posters in the Gallery room
 Fészek Művészklub Galéria, Budapest, 2020

Fotó: Orbán György

A korai korszakot az állatkert számára készült tervek csoportja jelezte a kiállításon. Bár legjobb tervei sajnos nem nyertek az állatkert által meghirdetett plakátpályázaton, Konecsni nagy becsben tartotta őket, mint például az *Aquárium* gyönyörű, szinte absztrakt tervét. Egy feladat különböző megközelítéseit jelzi, hogy végül 1941-ben egy realista felfogású, a majomházat hirdető plakátja jelent meg (a kiállítás az ehhez készült vázlatokat mutatta be).

Egy témát többféle módon variált, erre példa az 1958-ban készült *Belga képzőművészeti kiállítás* plakátjának számos terve, változata. A nőalak és galamb motívumát sokféleképp alakította, rendezte, több pózban és szögből kipróbálta. A tervhez kitalált, felemelt kar gesztusát aztán egy másik plakáton (*Országos Múzeumi Hónap, 1963*) használta fel, amelyen a nő kezében már nem galamb, hanem olajmécses látható.

A plakátok 1968-as újrifestésében tetten érhető, hogy Konecsni egyszerre volt ízig-vérig tervezőgrafikus és festő: plakátkompozícióiból festményeket teremt – és fordítva. Kései tervei (illetve a belőlük készült farostok) mutatják, hogyan tudta a festői technikákat a plakát területén sikerrel használni. Ezek Konecsni kivételes kísérletező attitűdjét is jelzik: igen korán elkezdett például a zománccfestéssel, illetve a csorgatásos technikával

KONECSNI György: És mégis lesz kenyér, plakátterv újrifestett változata
György KONECSNI: And yet there will be bread, repainted version of a poster design
1968 (első változat: 1945), farostlemez, tempera, 122x91 cm
Fotó: Orbán György

dolgozni. Ezeket az eljárásokat olykor rajzolt, festett részletekkel variálja, olykor beletöröl vagy belekapar a felületbe, vagy a zománccal kialakított kompozíciót szétvágja és újra összeilleszti. Kései művei árulkodnak arról, hogy mennyire a kisujjában érezte már a plakát műfajt: pontosan tudta például, hogy a plakát nyugodtan lehet absztrakt, sőt, érezte, hogy a legkevesebb elemmel utalni a tárgyra mennyire erős hatást kelt (például *Röltex, A vihar kapujában* stb.).

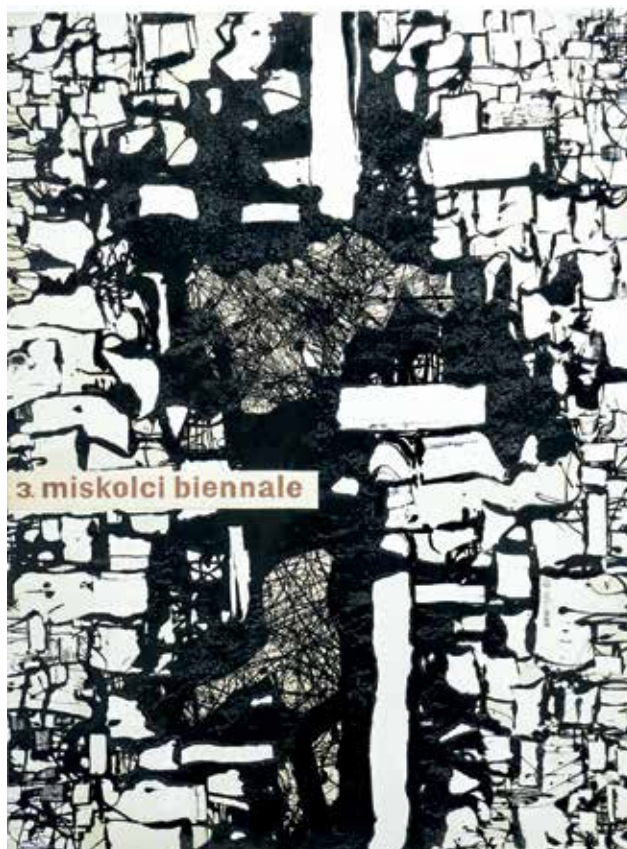
KONECSNI György: Még mindig... | György KONECSNI: 'Still...'
1968 (első változat: 1945), farostlemez, tempera, 122x91 cm
Fotó: Orbán György

Az 1968-as, Műcsarnokban megrendezett tárlatán láthatta először a közönség és a szakma is Konecsni autonóm műveit, amelyek közül a Fészek Galéria Hermantermébe válogattunk, de átmenetként idetartozónak tekintjük a Fészek kávézó 1963-as Konecsni-pannóját is. Ezen ugyan az 1910-es és 1920-as évek világa jelenik meg karikatúráként, de kidolgozásában az 1950-es évek végétől a zománccfestéssel való kísérletezéseit tökélyre fejlesztő művész technikai tudása figyelhető meg. (A pannóhoz készült eredeti tervek az Iparművészeti Múzeum Adattárában találhatók meg.)

Túlásnak tűnhet, hogy a kiállításon a kevésbé ismert „másik” Konecsni Györgyre próbáltuk a hangsúlyt helyezni a nagy méretű festményei nélkül (egy jelenleg

KONECSNI György: Aquárium, plakátterv úrafestett változata
 György KONECSNI: Aquarium, repainted version of a poster design
 1968 (első változat: 1937), farostlemez, tempera, 122x91 cm
 Fotó: Orbán György

KONECSNI György: 3. miskolci biennale, plakátterv úrafestett változata
 György KONECSNI: 3rd biennale, Miskolc, repainted version of a poster design
 1968 (első változat: 1961), farostlemez, zománc, kollázs, 122x91 cm
 Fotó: Orbán György

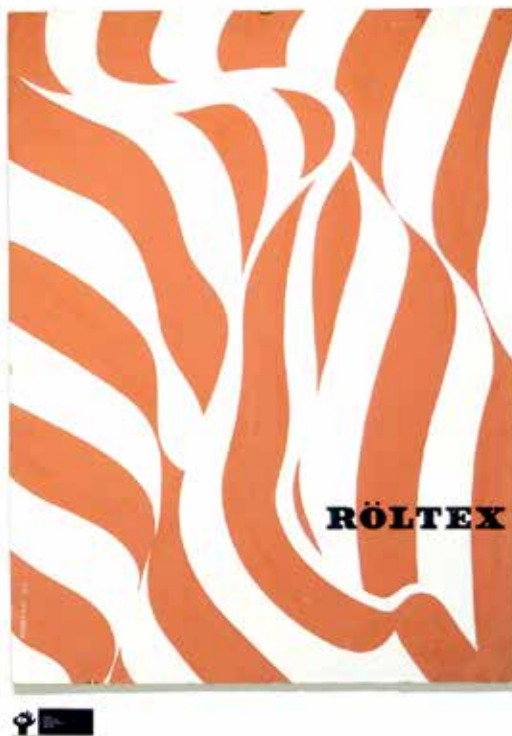
„És mégis lesz...” KONECSNI György (1908–1970) kiállítása (részlet). A belga képzőművészeti kiállítás plakátjához készült kompozícióváltozatok
 ‘And Yet There Will Be ...’ Works by György KONECSNI (1908–1970) (exhibition photo). Composition variants for the poster of the Belgian Art exhibition
 Fészek Művészklub Galéria, Budapest, 2020
 Fotó: Orbán György

látható a Magyar Nemzeti Galéria 1945 utáni művészetet bemutató állandó kiállításán), de fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra, hogy az életmű feldolgozása hiányos. Ahogy a közönségnek, úgy a szakmának sem sok alkalma volt arra, hogy megtekintse azokat az alkotásait, amelyeket Konecsni még életében „vizuális frázisoknak” hívott, s olyan „műtermi jegyzetként” említett egy mozgóképes interjúban, amelyek mellékesen születnek „csak úgy” az alkotás magánya közben, és amelyek közül néha egyet-egyet felhasznált alkalmazott műveiben.

Mégis Konecsni fontosnak tartotta, hogy az 1968-as életmű-kiállítására újra megfesse a számára fontos plakátjait, és melléjük helyezze a se datált, se szignózott *Naptárterveket* (a szakirodalomban *Képtervek*, *Kompozíciók*, *Konstrukciók*, *Variációk* címen ismertek), melyek közül hat darabot válogattunk be a Herman-terembe. Ezek szerint, ha élete nagy részében rejtve voltak is ezek az 1960-as években készült tárgyai, mégis egyenrangúnak tekintette őket alkalmazott munkáival. 1976-ban, Konecsni halála után hat évvel, D. Fehér Zsuzsa rendezett életmű-kiállítást a Magyar Nemzeti Galériában.

A katalógus tanúsága szerint még az 1968-as tárlatot is meghaladta azoknak a műveknek a száma, amelyeken az elvont, figurális és szürreális kompozíciók, szintézisek, művészettörténeti parafrázisok és könyvillusztrációk megfigyelhetők voltak (az utóbbiak közül a kiállításba nem válogattunk).

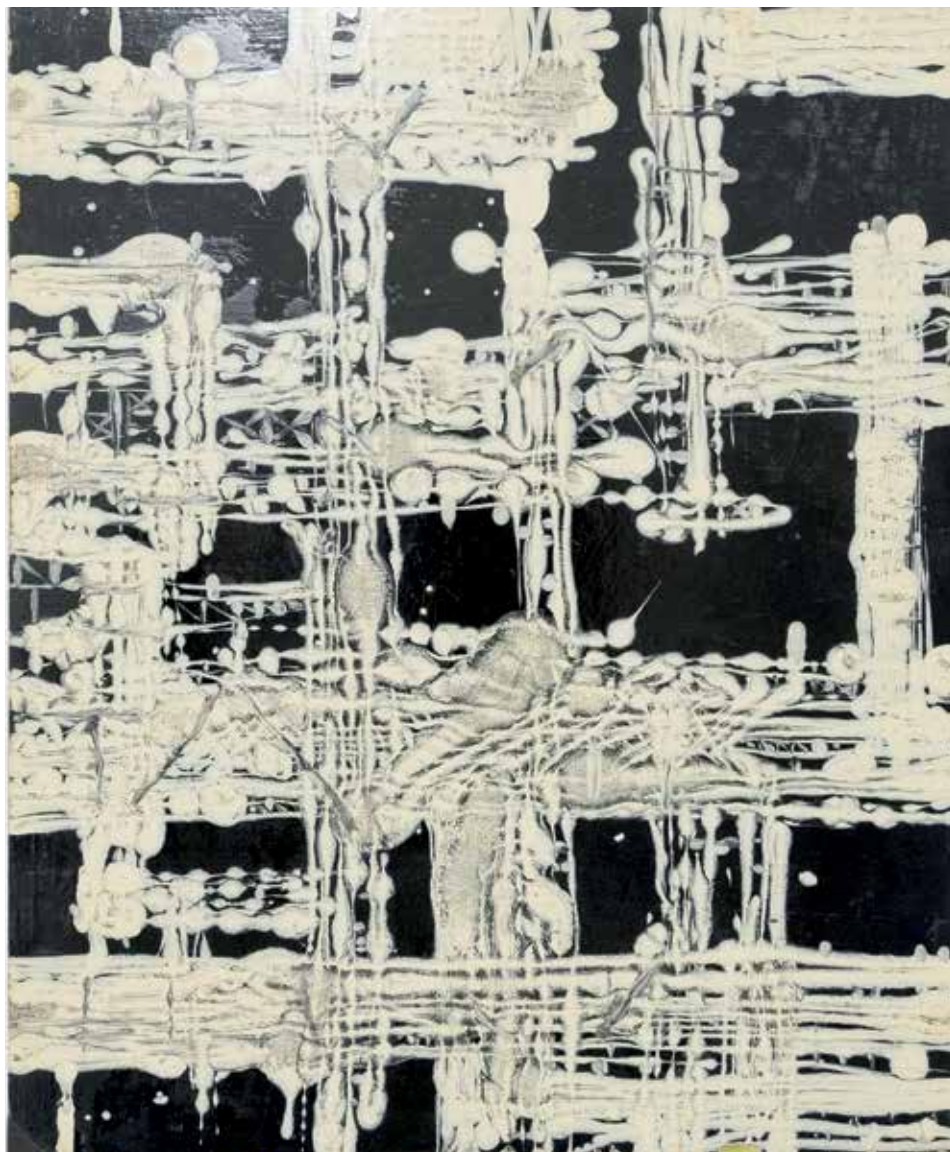
A hat zománcfestményen a formai kifejezések egész skálája felvonul a tasizmustól egészen a szürrealizmusig, technikailag a tisztán festményektől egészen a kollázsolt, montázsolt képekig. Személyes, groteszk, nem egyértelmű üzenetek és gondolatok válogatása, látható rajtuk, hogy Konecsni tisztában volt korának művészeti folyamataival, legyen az az akkor kurrens vagy a klasszikus előképekhez való visszanyúlás. A Herman-terem középső tengelyére felhelyezett három *Tömegvariáció* című monotípiából sokféle verzió megtalálható az életműben, a kompozíciókba gyakran a kis figurákhoz képest léptékben nagyobb amorf formák úsznak be, mintegy uralva a tömeget, a bajszos figurákat, ami akár lehetne groteszk önarcképi utalás is (hasonlít a Galéria-részben látható, saját kiállításához készült tervéhez).

„És mégis lesz...” KONECSNI György (1908–1970) kiállítása (részlet). A vihar kapujában és a Röltex-plakát újrafestett változatai
 ‘And Yet There Will Be ...’ Works by György KONECSNI (1908–1970) (exhibition photo).
 Repainted versions of the posters of the film Rashomon and the haberdashery Röltex
 Fészek Művészklub Galéria, Budapest, 2020
 Fotó: Orbán György

KONECSNI György: Tömegvariációk | György KONECSNI: Variations on mass | 1963–1965, farostlemez, papír, monotípia, egyenként: 58,5x41,6 cm
Fotó: Orbán György

KONECSNI György: Naptárterv
György KONECSNI: Calendar design
1960-as évek,
farostlemez, zománc, 59,5x59 cm
Fotó: Orbán György

KONECSNI György: Naptárterv | György KONECSNI: Calendar design | 1960-as évek, farostlemez, zománc, kollázs, 60x60 cm
 Fotó: Orbán György

KONECSNI György: Naptárterv | György KONECSNI: Calendar design | 1960-as évek, farostlemez, zománc, kollázs, 60x59,8 cm
Fotó: Orbán György

A kiállítással azt is bizonyítani szeretnénk volna, hogy Konecsni művészete ma is érvényes: köztudomású, hogy plakátművészete meghatározó, de tevékenysége ennél sokrétűbb. A háború utáni újrakezdést propagáló művei rezonálnak a jelenlegi krízishelyzettel, mivel az újrakezdést és a reményt hirdetik, ezzel egy másik kiállítás foglalkozik majd. A Magyar Plakát Társaság és az Opla projekt pályázatot hirdetett minden művészeti egyetem tervezőgrafikus-hallgatóinak „*És mégis lesz...*” Konecsni György és a plakát címmel. A pályázatra Konecsni szellemiségét, művészi eszközeit, ötleteit, örökségét újragondolva készülnek munkák, amelyekből

egy válogatást a Szimpla Kert plakátfalán tervezünk bemutatni november 19-től.

KATONA Anikó

művészettörténész-muzeológus, a kiállítás kurátora

MADÁR Mária

művészettörténész-muzeológus, a kiállítás kurátora

„*És mégis lesz...*” Konecsni György (1908–1970) kiállítása. Fészek Művészklub Galéria, Budapest, 2020. október 5–31.)

Fény a természetben

BESZÉLGETÉS PASQUALETTI ELEONÓRA KÁRPITMŰVÉSSZEL

A Magyar Képzőművészek Egyesületének (MKE) *Fény a természetben* című kiállítása 2020. szeptember 18-tól 2020. november 6-ig volt megtekinthető Helsinkiben az U Galériában (Magyar Kulturális és Tudományos Központ). A tárlatot, melynek beszélgetőtársam volt a kurátora, Päikki Priha textilművész, az Aalto Egyetem professzora nyitotta meg.

– 2020 márciusában nyílt volna a *Fény a természetben* című kiállítás, melyre az MKE huszonkét tagjának munkáiból válogattál. A címadással kapcsolatban kérdeznék először, miért ezt a címet választottad?

– A fény a természetben, avagy a lélek napfényes tájai a képzőművészetben mottóval indítottam a kiállítás koncepcióját. Úgy vélem, hogy a fény apoteózisában éljük meg a hétköznapijainkat. A fény szent teret hoz létre, szilárd pontot nyújtva az ember számára, és lehetővé teszi, hogy tájékozódjunk a kaotikus világban. A fény segítségével vagyunk képesek valóban élni és megteremteni belső békénket, harmóniánkat. Ennek a folyamatnak nélkülözhetetlen eleme a természet színeinek befogadása.

– Honnan származott a kiállítás ötlete, és hogyan alakult ki a kapcsolatok a Helsinkiben élő kollégákkal?

– 2002-ben kaptam egy kiállítási lehetőséget Rómában, és ez a tárlat elindított egy több helyszínen bemutatott kiállítássorozatot. A helyszínek között Bécs és Helsinki is szerepelt. A 2002-ben szintén az U Galériában bemutatott anyagnak, melynek *A XXI. századi kerengő* volt a címe, számos méltatása jelent meg helyi lapokban, és jó szakmai kapcsolat alakult ki a helsinki magyar intézet kollégáival, többek között Jukka Haverinennel, az akkori művészeti vezetővel. Vannak helyek számomra, amelyekhez különös, a színekhez, fényekhez, illatokhoz kapcsolódó élmények kötődnek, és különböznek a többitől. Helsinki életem megélt eseményeinek egyik fontos állomása lett.

A *Fény a természetben* című kiállítás megnyitója

Vernissage of the show *Light in Nature*

Magyar Kulturális és Tudományos Központ, U Galéria, Helsinki, 2020

Fotó: Sanna Tiirikainen

A *Fény a természetben* című kiállítás részlete ORBÁN Anna Mária

(balra fent), BENEDEK Noémi (balra lent) és TÁPAI Nóra (jobbra) munkáival
Light in Nature (exhibition photo), with works by Anna Mária ORBÁN

(top left), Noémi BENEDEK (bottom left) and Nóra TÁPAI (right)

Magyar Kulturális és Tudományos Központ, U Galéria, Helsinki, 2020

Fotó: Richly Gábor

– *Hogyan élted meg, hogy a kiállítás a Covid-19-járvány miatt későbbre halasztódott?*

– A kiállítás megnyitója előtt két héttel még senki nem gondolta volna, hogy a vírus ekkora zavart okoz az utazásban, és persze az életünk számos más területén is. De a meghívók már ki voltak nyomtatva, a plakátok már elkészültek. A repülőjegyeket, szállást mind át kellett tenni más időpontra, tehát váratlanul ért. Viszont volt pozitív hatása is, hiszen zavartalanul dolgozhattam a saját munkáimon.

– *A kiállításhoz készült katalógus már március elejére készen volt. Ennek előszavában azt írod, hogy a kiállítótér szűkösége nem tette lehetővé, hogy nagy létszámmal, számos, nagy méretű munkával szerepeljetelek. Ismerve a kollégák műveit, jellemző-e a kisebb formátumban való gondolkodás?*

– A kiállításhoz készült katalógus borítóját Lencsés Ida képzeletbeli tája, a *Rózsakert* díszíti. Az egész kiállítás koncepcióját szépen képviseli ez a kárpitmunka: az időnek, a helynek egy liturgikus ünnepét tárja elénk tubarózsáival, babarózsáival, a szinte érezhető rózsá-illattal. Ez esetben közepes méretű műalkotásról beszélünk, azonban a kárpitművész általában egész falnyi

méretekben gondolkodik. A monumentális munkák nagy fegyelmezettséget, átgondoltabb szakmai, technikai megoldásokat követelnek, mint a „mini”-változatuk, ezért nagyobb kihívást is jelentenek. A tradicionális kárpitok a kezdetektől fogva kastélybelsők, lakóépületek falait dekorálták, majd a régi idők gyakorlatát a művészek autonóm, önmegvalósító szerepe váltotta fel. A kis méretű munkákat azért szeretjük, mert több játékos felületet, kísérletezési lehetőséget, szabadabb szárnyalást engedhetünk ki önmagunkból, a mű tükrözheti pillanatnyi lelkiállapotunkat is, ezért improvizatívabb feladat.

– *Mi várható a kiállítás további útjával kapcsolatban?*

– Nagy örömmre Kovács Ottilia, az U Galéria művészeti vezetője „továbbgörgeti” ezt a tárlatot, ami iránt a nívós katalógusunknak is köszönhetően már most nagy az érdeklődés. Az U Galériában 2020. szeptember 18-tól november 6-ig volt látható a tárlat. Ezt követően december hónapban szintén Helsinkiben, a Szófia Kulturális Központban, majd 2021 tavaszán a Tallinni Magyar Intézetben mutatkozik be az egyesület. Ezek az újabb kiállítások is jól jelzik azt az utat, amelyet kárpitművészeink magas színvonalú, gyönyörű munkáikkal bejártak.

BALOGH Edit: Ezüst fények | Edit BALOGH: Silver Lights | 2014, pamut, gyapjú, selyem, haute-lisse, 70x90 cm

Fotó: Balogh Edit

ORBÁN Anna Mária: Spirál a fényben
Anna Mária ORBÁN: Spiral in Light
2019, gyapjú, aranyzál, viszkóz, haute-lisse, 25x21 cm
Fotó: Dumitrescu Orbán Tibor

SZABÓ Verona: Kertem V.
Verona SZABÓ: My Garden V
2010, pamut, gyapjú, selyem, haute-lisse, 22x22 cm
Fotó: Oravecz István

PASQUALETTI Eleonóra: Inflexió | Eleonóra PASQUALETTI: Inflexion | 2000, pamut, gyapjú, selyem, fémszál, haute-lisse, 160x218 cm
 Fotó: Kálmán László

PÁPAI Lívía: Vörös hangok | Lívía PÁPAI: Red Sounds | 1990, pamut, gyapjú, haute-lisse, 80x200 cm
 Fotó: Schichmann Béla

– A kurátori koncepció szerint a természetnek egyfajta személyes, egyedi, emocionális megközelítése jelenik meg a munkákban a színek által, ugyanis, ahogyan a katalógus szövegében fogalmaztál: a természet szépsége a legtöbb ember számára a színek élvezetét is jelenti. A színek definíció szerint is olyan érzetek, melyek a fény mennyiségétől, minőségétől függően változnak az érzékelő számára. Hogyan tudja egy kárpit ezt a rendkívüli változékonyságot visszaadni?

– Kárpitművészeink munkáira hivatkozhatunk példaképpen. A fény központi szerepe tetten érhető Fóris Katalin *Emlékezés* című munkájában. Fóris a régmúlt hétköznapi történeteit idézi meg fotónegatívokkal, celluloid filmnegatívokkal, a felejtetlent végérvényesítve. Orbán Anna Mária *Spirál a fényben* című alkotásában a fény és a spirál szimbólumai jelennek meg, ezzel pedig a művész az emberi léthez fűződő ősi kapcsolatokat fejezi ki a kárpit formai eszközeivel. Fény nélkül nem létezhetünk, és életünk is hiábavaló – írja Orbán a kiállításához készült katalógusban.

– A katalógusban írt bevezetőd szerint az északi országok lakossága számára a fénydeficit hatványozottan jelentkezik, ezért volt kiemelten fontos számodra a kiállítás koncepciójában a fény, a szín és a természet. Van-e olyan gondolatod, amely a kiállítás anyagának válogatása közben érlelődött meg benned ezekkel a fogalmakkal kapcsolatban?

– A kárpitművész számára egy mű elkészítése nem egyéb, mint a teremtés mikrokozmosz méreteiben történő megismétlődése, azaz a mű elkészülte, bemutatása olyan ünnep, ami a mindennapjainkat képes átalakítani, és a léleknek oltárt emelni. Ilyenkor létrejöhet a csoda, sor kerülhet a profán létezésből a szakrális világba való emelkedésre. A művekből nem hiányozhat a hitelesség és a mélység. Számomra ez maga a teljesség. Benedek Noémi, Bényi Eszter, Bocz Bea, Ferenczi Zsuzsa, Kneisz Eszter, Kovács Péter, Máder Indira, Málík Irén, Nagy Judit, Pápai Livia, Sipos Éva, Tápai Nóra és Zelenák Katalin munkáiban a hasonlóság számomra – és mindannyiunk számára – sokkal fontosabb, mint a köztük felfedezhető

PÁZMÁNY Judit: Csillagkapu | Judit PÁZMÁNY: Star Gate | 2003, pamut, gyapjú, selyem, haute-lisse, 119x169 cm

Fotó: Oravecz István

különbségek. Olyan hasonlóságokra gondolok, mint a vibráló természet fényei, a növények színeinek ragyogása, és megnyílás a biztonságot adó, új spirituális dimenziók felé.

– Pázmány Judit és Szabó Verona életművében egyaránt jellemzőek a természeti motívumok, Balogh Edit alkotásaiban is kiemelten fontosak a fényjelenségek, több szempontból is. Saját, *Inflexió* című munkád – amely szintén szerepel a kiállításon – hogyan kapcsolódik a fény témájához?

– Szabó Verona *Engedd be a napfényt* című alkotása figyelemfelhívó – a szerkezet nélküli kompozícióban a formák, foltok kiterjedése a fény orientációjától függ. Pázmány Judit *Csillagkapu* című, nagy méretű kárpitja egy olyan jel, mely az abszolútumot képviselő univerzum felé vezet a nézőt. Ez a mű szerintem nyit a tudomány és a szakrális viszonylagosság felé is. Balogh Edit *Ezüst fények* című kárpitmunkája számomra az egyik legerősebb alkotás. A fény megdöbbentő erővel van jelen a kompozícióban, szinte átütve a mű közepét. A befogadó a kozmikus környezetből érkező isteni fény segítségével – amely minőség képes megváltoztatni a lélek bizonyos területeit – kapcsolódik egy szent térhez, hogy

FŐRIS Katalin: Emlékezés | Katalin FŐRIS: Remembering | 2019, pamut, gyapjú, selyem, haute-lisse, 160x92 cm

Fotó: Főris Katalin

az a szent, misztikus idő szférájába röptesse. Saját, *Inflexió* című munkámban a fény természetes és mesterséges elemeit használtam egy régi római templom épületének fotóján. A természetes fényt, ami az épület homlokzatán megjelenik, spirituális fénné alakítva a szent valóságos megnyilvánulását fedeztem fel. A következő lépés az elkészült terv mesterséges fényeinek alakítása volt, itt arra törekedtem, hogy hangsúlyozzam az ember és a tér profán létezését. A kompozíció a fényre, illetve a vonalak, a foltok kapcsolatára, struktúráira épül, a fehér bordúron is átívelő, erős sugárzó vörös fémhuzallal. A huzal közepéről egy gyűszűszerű csavarral kétirányú, mesterséges külső fényt alkalmaztam árnyékvonalakat, ellipsziseket képezve.

**A Fény a természetben című kiállítás részlete
CSÓKÁS Emese Imagination című munkájával**

Light in Nature (exhibition photo),
with Emese CSÓKÁS' work titled Imagination

Magyar Kulturális és Tudományos Központ, U Galéria, Helsinki, 2020

Fotó: Richly Gábor

Az archaikus társadalmak embere mindig törekedett arra, hogy a szentben vagy a megszentelt tárgyak, épületek közelében éljen. A ma emberének szintén ez a szent erő jelentheti a valóságot, az örökkévalóságot, a felfelé vezető utat az istenek világába.

MOLNÁR Eszter
művészettörténész

A szövegben hivatkozott, a kiállításhoz kapcsolódó katalógus *Fény a természetben*, avagy a lélek napfényes tájai a kárpitművészetben címmel jelent meg a Magyar Kárpitművészek Egyesületének kiadásában 2020-ban.

Művészi sokoldalúság

LUKÁTS KATÓ ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN ŐRZÖTT TÁRGYAI ALAPJÁN

Lukáts Kató (1900. április 15. – 1990. január 12.) grafikusművésznak idén kettős, mind születési, mind halálozási kerek évfordulója van. Önéletrajza szerint a Képzőművészeti Főiskolán kezdte tanulmányait, majd átment az Iparművészeti Iskola díszítő festő szakjára, de végül a grafika szakosztályon tanult tovább. Itt tanára az első két tanévben Helbing Ferenc, a harmadikban pedig Haranghy Jenő volt. 1925-ben ment hozzá az építész, belsőépítész Kaesz Gyulához (1897. július 13. – 1967. május 12.), aki akkoriban az Iparművészeti Iskolában tanított.

Pályája kezdetén az alkalmazott grafika különböző ágában kapott megrendeléseket. Ennek oka részben az akkori nehéz gazdasági helyzet is lehetett, egy grafikusnak meg kellett ragadnia minden megrendelést. Mivel az

elmúlt években működésének azt a vonalát, amikor rövid kitérőt tett a bútór- és a textilművészetben, többen és mélyrehatóan méltatták, így életművének ezen alkotásait csak vázlatosan mutatjuk be az Iparművészeti Múzeum műkincsei által. Elsődlegesen a merkantil grafika műfajában megvalósult szép számú művét vonultatjuk fel.

Különleges kegye a sorsnak, ha egy házaspár mindkét tagja művész. S még különlegesebbnek tekinthető, ha e művészek alkotásaikban képesek egymást inspirálni, s ezáltal harmonikus egészet alkotni. Kaesz Gyula és Lukáts Kató esetében ezt figyelhetjük meg. A művész házaspár már házasságuk első évtizedében összedolgozott bútorok tervezésénél, és ez folytatódott az 1940-es években is. Itt a férj által tervezett bútor díszítésének kigondolásában működött közre neje.

Írószekrény részlete. Interzariaterv: LUKÁTS Kató | Detail of a writing cabinet. Marquetry design: Kató LUKÁTS | 1935, bukszusfa berakás, diófa borítás (furnér), kőrisfa berakás, szaténfa berakás, az írószekrény teljes mérete: 114x99,8x44,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

KAESZ Gyula – LUKÁTS Kató: Zeneszekrény
 Gyula KAESZ – Kató LUKÁTS: Music cabinet
 1935 körül, tiszafa, berakott díszítés, 120x76x39 cm
 (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
 Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

Az Iparművészeti Múzeum Bútorgyűjteményébe tartozó három szekrény és egy újságtartó mind az 1930-as évek közepén, illetve vége felé készült. Ezeken a berakott intarziát tervezte Lukáts Kató. Eltérő módon oldotta meg azonban az újságtartó díszítését, melyen a csomagolópapír-terveinek mintázatából merített a művész. Így lett lakkpapírral bevonva a tárgy, mely Benyovits Sándor lakberendezési üzlete számára készült. A szekrények közül a vörös alapon kék-fehér, stilizált virágos-madaras mintás egy egyszerű hasábforma. A színes, energikus rajz textiltervre is emlékeztet, de a csomagolópapírok jellegzetes Lukáts Kató-féle mintáira is. Ez a műtárgy szerepelt már 1940-ben az *Új magyar otthon* című kiállításon is.¹

A lehajtható lapú zeneszekrényen hangszereket ábrázoló intarzia utal a bútor funkciójára. A művész itt egyszerű, könnyen áttekinthető stílusban, jellemző formákkal operálva mutatja be a hangszereket. A fiókos írószekrény esetében szintén a lehajtható írólapra került a Lukáts tervezte intarzia. Itt amorett által tartott íratra lúdtollal

IM monogramot ír egy fekvő nőalak, szintén jelezve a bútor funkcióját. Az Iparművészeti Múzeum Adattárában őrzött vázlatok szerint tervezett még ilyen berakásokat Lukáts Kató, de közülük nem mind valósulhatott meg.

A textiliákat tekintve a művész elsősorban P. Szabó Éva textilművész számára készített terveket. Az 1936-os Budapesti Nemzetközi Vásár *Polgári kislakás berendezése* című terében jelentek meg a textilművész által szőtt anyagai. A grafikus kevés textiltervet készített, alig néhány darab ismert ezek közül, az Iparművészeti Múzeum és az Óbudai Múzeum – Goldberger Textilipari Gyűjtemény tulajdonában vannak nagyjából.

Ezek közül az egyik, a *Napraforgó* elnevezésű szövet négy változatban van az Iparművészeti Múzeum Textilgyűjteményében. Töredékként különböző színváltozatai egyazon mintának, mely stilizált növények közt virágokat, madarakat ábrázol. Kaesz Gyula hagyatékában szereplő fotókról² tudjuk, hogy a szövetet fotel, de díszpárna borítására is felhasználták.

„Napraforgó”, nyomott mintás szövet. Terv: LUKÁTS Kató
 ‘Sunflower’ printed pattern fabric. Design: Kató LUKÁTS
 1936, lenvászon, textilnyomás, 29,5x44 cm
 (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
 Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum

A *Kalota* nevű textil vörös háttérén is stilizált növényeket, valamint magyar népviseletbe öltözött alakokat, szarvast, templomot, pávákat láthatunk. Itt is megfigyelhető a figurák végletes leegyszerűsítése, mintegy sematikussá válása. Összességében a textileken a grafikusművész visszafogottabb stílusban alkot, mint amit a csomagolóanyagokon és egyéb grafikáin láthatunk, melyeket egyaránt kifinomult rajzkészség és mesebeli fantáziavilág jellemez.

Textilművei közül az 1925-ben alkotott kárpit került be leghamarabb a múzeumba, ahol is legutóbb a 2012-es art deco kiállításon³ szerepelt. Mintázata mesevilágot

idéz fel kacér paripával, tornyos templommal, gyermeki fantáziát mutató szarvassal, miközben ügyes ötlettel női figurái szív alakú, férfialakjai pedig cylinderre emlékeztető fejet kaptak.

Kárpit. Terv: LUKÁTS Kató | Tapestry. Design: Kató LUKÁTS
1925, gyapjuszövet, vászon, 170x166 cm
(Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

Lukáts Kató korai műveire a díszítőcsomagolások térnyerése a jellemző. Az általa kitalált csomagolások, a reklám szerves részét képezik, az alkotó a csomagolás által érzékelteti a tartalmat is. A művész – főleg az 1930-as években – sok és sokféle megrendelést kapott a legnagyobb magyar és külföldi cégektől egyaránt. Teljes csomagolássorozatot tervezett mind a Stühmer, a Koestlin, a Szent István Tápszemlévek, a Szerencsi Csokoládégyár, mind a bécsi Altmann & Kühne és a Zwieback számára. De még londoni és svájci édesipari, kozmetikai, gyógyszeripari cégek is foglalkoztatták. E cégek megrendelőlapjaiból számos található az Adattár gyűjteményében. Kiragadott példaként említhetjük a londoni Boots Ltd. számára készülő megrendelést, melyben aprólékosan kitérnek a csomagolás megfelelő méretére, anyagára és szimbólumaira is.⁴

Egy bonbon vagy bármilyen ajándék, sokkal nagyobb örömet okoz, ha színes, változatos csomagolásban jelenik meg. Az eladhatóságot is nagymértékben emeli az áru megfelelő tállása. Lukáts Kató kiváló érzékeléssel teremtette meg a termék és annak csomagolása között az összhangot. Az általa tervezett dobozok és csomagolólapok közül ez esetben csak néhányat emelünk ki.

Már a dobozok formája sem hétköznapi, tervezőjük nagy fokú kreativitást mutat a három dimenzió világában. A téglatest idomtól a henger és szinte a régi idők utazóládáit idéző, vagy akár egy házikóhoz hasonló formáig mind

Csomagolópapír a bécsi Altmann & Kühne cukrászda számára a Práter stílizált látképeivel. Terv: LUKÁTS Kató
Wrapping paper for the Viennese confectioners Altmann & Kühne with the stylized image of the Prater. Design: Kató LUKÁTS
1930–1940 között, papír, nyomdai nyomtatás, 48x64 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum

megcsodálhatjuk. Olykor akár egy komód miniatűr másolatát látjuk. Egy dobozba, akár több fiókot is beleálmódott. Vidám megjelenést a bojtoscskák adnak ezeknek a műveknek. 1935-ben a neves művészeti szaklap, a *Commercial Art and Industry* is bemutatott néhányat a dobozaiból.⁵

Elmondhatjuk, hogy munkái a magyar kereskedelmi grafikában európai rangúnak tekinthetők. Ugyan stílusuk a kezdeti időszakban az art deco világából merít, később sokkal színesebbé válik. Mintázatuk derűs, olykor ironikus, de mindenképp illik a beltartalomhoz. Bravúros grafikai tudásával Lukács Kató mindig a megfelelő figurákat hozta létre rajtuk – csomagolásai sohasem túlszűfoltak vagy ízléstelenek. A művész egyaránt merített a geometria és a népművészet világából kompozíciói megeremtetésekor. Sokszor mintegy mesejelenetként valósul meg alakjainak csoportosítása. Alkotásaival csakhamar keresett és

foglalkoztatott művésszé vált a merkantil világban. A többszínnyomásos papírokkal kasírozott dobozok esetében ugyanannak a mintának megjelennek egyszínű változatai is. Ugyanez megfigyelhető a csomagolópapíroknál is. Tervezett alkalmi mintákat, karácsonyi, húsvéti és egyéb ünnepi kiadású édességekhez egyaránt, jellemző, hogy a színek felidézik az ünnep, a téma hangulatát is. Még a bécsi Práter stilizált látképe is rákerült ezekre az anyagokra.

Dobozai több évtizeden keresztül kedveltek maradtak. Az ő mintái után nyomnak még ma is a bécsi Altmann & Kühne számára készített csomagolásokat, mivel nemcsak közkedveltek, hanem valódi művészi értéket is közvetítenek. Általuk megnyilvánul a grafikus technikai tudása, bravúros rajzkészsége, szellemének színes világa, ezáltal pedig fantáziadús, olykor játékos, olykor elegáns megjelenítése az eladandó tárgynak.

Újságtartó. Terv: LUKÁTS Kató | Magazine rack. Design: Kató LUKÁTS
1935–1940, fa, farostlemez, papír, kasírozott, 40x46,5x25 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

Doboz a bécsi Altmann & Kühne cukrászda számára (nyitva) | Box for the Viennese confectioners Altmann & Kühne (open)
1935 körül, papír, papírborítás, 6,4 x Ø 4,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum

Az 1920-as és '30-as években a reklám mind jelentősebb szerepet töltött be a gazdasági életben. A reklámeszközök szaporodásával a reklámcikkek minősége is nőtt. Ötletes és művészi tipográfia fejlődésének lehetünk tanúi, és a betűk közé egyre nívósabb, a hirdetést élénkítő rajz került. Még az árjegyzékek és számlócédulák is reklámfelületté váltak.

A reklámanyag óriási mértékű Lukács Kató hagyatékában. A művész a diplomaosztást követő egy évben a Globus Nyomdában tevékenykedett, aminek köszönhetően felbecsülhetetlen tipográfiai tudásra tett szert. Ezt sokoldalúan használta fel a merkantil grafika világában. Úgyszólván minden műfajra volt valamilyen rajza; hirdetések, plakátok, szórólapok, üdvözlőkártyák, üzleti kártyák, levélpapírok, szigetek, brosrák mellett folyóiratcímlapok sora mutatja a művész sokszínűségét. (Nem csak a saját maga tervezte cédulák kerültek be az Iparművészeti Múzeumba, a művésznek hatalmas gyűjteménye volt a külföldi kortárs grafikusok tervezte reklámokból is.)

Helyszűke miatt a többezres gyűjteményből csak néhányat tudunk bemutatni, a lehetőségekhez mérten a lehető legsokrétűbben. Így látni való, hogy mind a legnevesebb cégek, mind a kisebb üzletek tulajdonosai is kérték a grafikustól reklámgrafikai munkát. Grünfeld

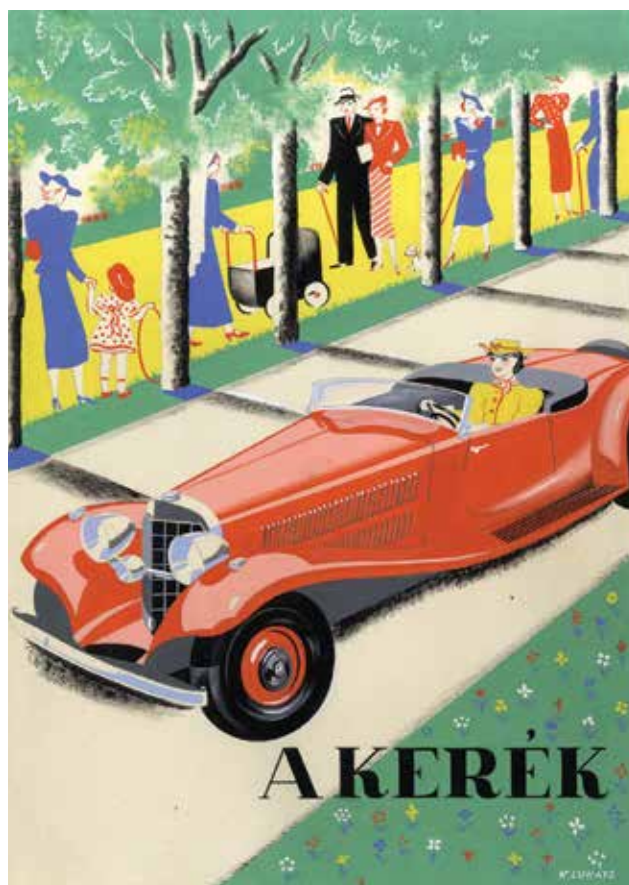
Ernő üzletének pünkösdi értesítője remekül illusztrálja azt, ahogy a grafikus reklámjaiban a nőalakokat alkalmazza. Ugyanezen üzlet számára készített elegáns rajzolatú húsvéti és karácsonyi üdvözlőlapot is, melyeket a *Commercial Art and Industry* is leközölt.⁶

Plakátterveiben a legjellemzőbb felületekkel, egyszerű formákkal operál a tervező, ezt látjuk a *Tempo gumisarak* esetében is, ahol megmutatkozik a művész humora is. A nagy cégek reklámjai szórólapokon is megjelentek. Címlaptervezései közül kiemelt jelentőségűek a *Kerek* folyóirat címlapjai, melyeknek egyik változatát szintén a *Commercial Art and Industry* közölte 1934-ben. Ugyanebben a magazinban 1933 és 1939 között 34 alkalommal jelentek meg Lukács Kató különböző csomagolás- és reklámtervei. Ugyanígy a *Modern Publicity* 1930-as évfolyamaiban is sűrűn közlik egy-egy alkotását. Látni való, hogy az 1930-as évek külföldi szakfolyóiratai méltatták és elismerték munkáit.

A szépségápolási cikkektől a lakberendezési termékeken át, az autógyártás, a sport világába egyaránt elkalauzolnak ezek a művei. Néhány rajzával divattervezőként is vizionálhatjuk őt. Pár tervet – inkább illusztrációt – őriz ezekből a múzeum gyűjteménye. Ilyen a bálozó hölgyre bundát feladó boy és a báli közönség képét bemutató rajza

is (*Báli jelenet*), mely a *Le Soir* divatlap címlapja lett végül, ahogy a *Modern Publicity* 1932-es számából kiderül.⁷ (Ez is megjelent a *Commercial Art* egyik évfolyamában.⁸) Tervei közül lehet, hogy sok nem került végül nyomtatásba, viszont a rajzok megmutatják a grafikusművész sokszínű fantáziáját, illetve annak képességét, hogy kevés színnel, a legjellemzőbb és legegyszerűbb formákkal hívja fel a figyelmet az árura. Rajzai révén szinte érezhető a reklámozott termék törekvessége, lágysága, sőt akár illata is. Teljesen egyéni úton járó művészete visszaköszön a finom, pasztellszínekkel alkotott kozmetikai hirdetéseken, de a harsány, erőteljesebb stílusban megfogalmazott plakátok, szórólapok esetében is. Egyes plakátterveken, mint például az *Evinrude oldalmotorok*on megfigyelhető, hogy ötletes módon festékszóróval festette a művet, ezáltal apró pöttyös felületet hozott létre.

A számos plakát- és szórólaptervet lehetetlenség e cikkben mind bemutatni. Ezek közül – a fent említett Evinrude oldalmotoros mellett –, az „új realizmus” stílusát talán legjobban hordozó *Tungsram égőt* vagy a *Palma gumisarkot* reklámozókat a külföldi szaklapok is külön méltatták.⁹ Többféle változatot is készített belőlük. Elvértve, de a második világháború után is tervezett még plakátot.

LUKÁTS Kató: A Kerék című folyóirat címlapterve

Kató LUKÁTS: Cover design for the periodical A Kerék

1933, papír, tempera, 23,5x17 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Repró: Györfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

1949-ben készített az első öt éves terv számára egyet, a korszak követelményeinek megfelelő megjelenítéssel. A *Versenykenyér* című plakátjával kapcsolatban csak annyit tudunk, hogy valószínűleg a Romániában megjelent *Előre (Romániai Magyar Szó)* 1961-es júliusi számaiban meghirdetett pékverseny ihlette. Munkáin kirajzolódnak a plakátművészet alapvető követelményei: a figyelemfelkeltés és az egyszerű formanyelv. Kevés, de a legjellemzőbb színekkel dolgozott, melyek feltűnőek, és erősítik egymást. A rajzot leegyszerűsítette szinte az absztrakció határáig, egyedi ritmust létrehozva. Mondanivalója azonnal érthető, tömör, és világos. Művein megfigyelhető a kortárs modernista grafikusok, festőművészek, mint Bortnyik Sándor, Berény Róbert, Bottlik József hatása.

Külön érdekesség a reklám világában az a propaganda-füzet, amely 1940-ben készült, és a Tuberkolózis Elleni Országos Szövetség adta ki, *Ne hagyjátok elveszni az élni akaró magyar gyermeket* címmel.¹⁰ Sajnos nincs meg a teljes rajzsorozat a gyűjteményben, de ezen a néhányon is látható az elgondolás, ahogy a beteg gyermek búsan figyeli a játszadozó egészségeseket.

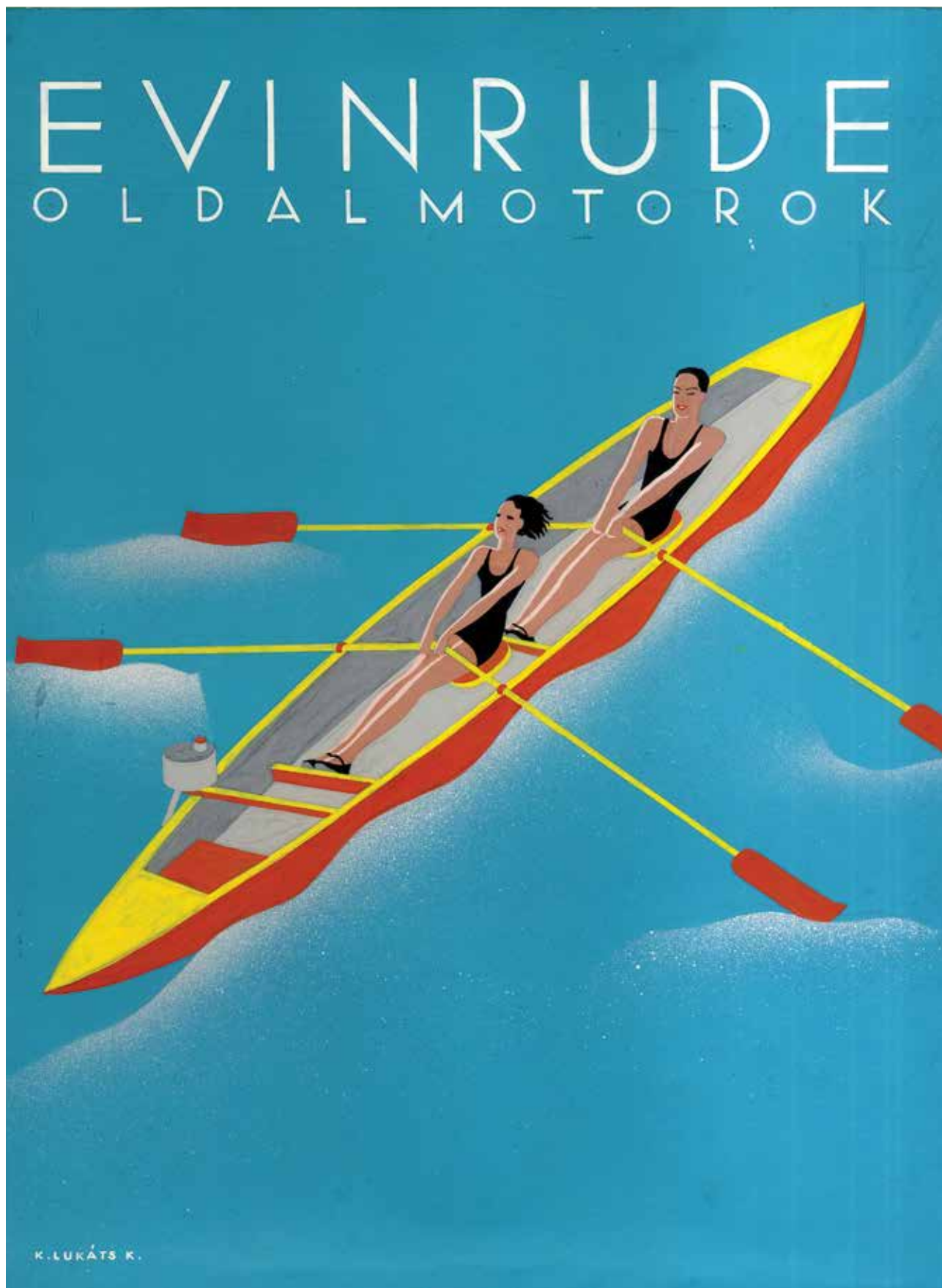

LUKÁTS Kató: Versenykenyér, plakátterv

Kató LUKÁTS: Competition bread, poster design

Év nélkül, papír, tempera, 33x22 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Repró: Györfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

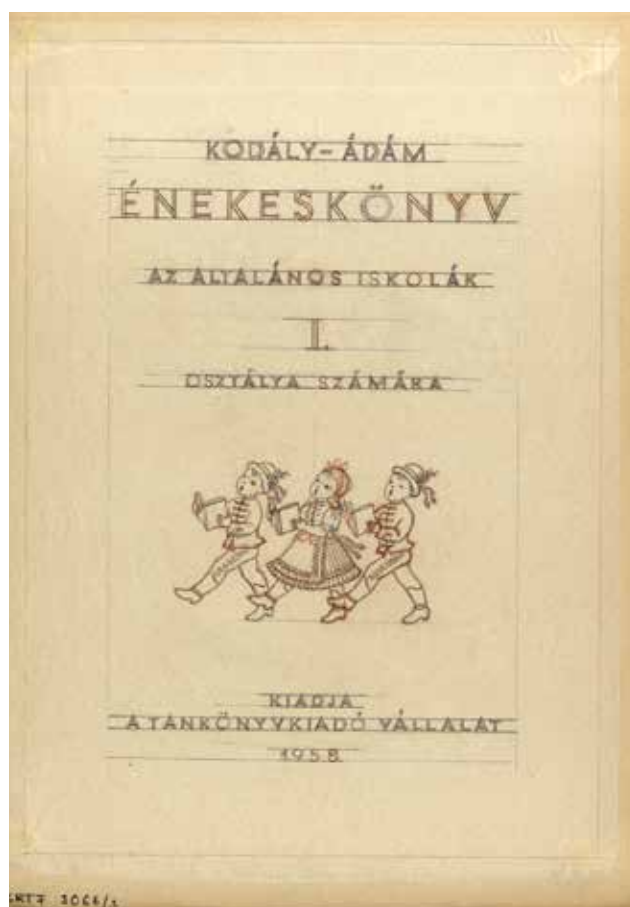
LUKÁTS Kató: Evinrude oldalmotorok, plakáttér | Kató LUKÁTS: Evinrude sideboard motors, poster design
1920-as évek vége – 1930-as évek eleje, papír, tempera, 29x22 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Repró: Györfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

LUKÁTS Kátó: Báli jelenet, illusztrációterv | Kátó LUKÁTS: Ball scene, illustration design
 1920-as évek vége – 1930-as évek eleje, papír, tempera, 16x12,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
 Repró: Győrfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

De készített Aspirin tablettát bemutató reklámfüzetet is, a népmeséket megidéző stílusban.

Az alkalmazott grafika világában honi és külföldi cégek által a két világháború közt kedvelt és sokat foglalkoztatott művész pályája látszólag megakadt 1945 után. Külföldi kapcsolatai megszakadtak, és luxusipari termék csomagolására sem volt igény. A hátrányból előnyt kovácsolva érdeklődése a könyvtervezés felé fordult ekkor. Ugyan már a két világháború között tervezett többek közt a Kner, a Tevan és a Hungária nyomdáknak és kiadóvállalatoknak, e tevékenysége a második világháború után sokasodott meg. Leginkább gyermek- és tankönyvillusztrálással kezdett foglalkozni. Ezt a tevékenységet annyira a tőle megszokott magas színvonalon művelte, hogy az 1959-es lipcsei Nemzetközi Könyvkiállításon bronzérmert nyert a *Kodály Zoltán – Ádám Jenő: Énekeskönyv az általános iskolák I. osztálya számára* című mű teljes tervével, mind a címlap, a kötéstervezés és az illusztrációk tekintetében. Az ezt méltató korabeli sajtó dicsérettel és elismerően szól az illusztrációkról. A maga nemében egyedülálló tankönyvnek nevezi, amely

LUKÁTS Kató: Borítótérp Kodály Zoltán – Ádám Jenő Énekeskönyv az általános iskolák I. osztálya számára című tankönyvéhez
Kató LUKÁTS: Cover design for Zoltán Kodály's and Jenő Ádám's Songbook for schoolchildren in the first grade
1958, pausz, ceruza, 29x20,2 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Repró: Györfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

gazdagon kifejezve a gyermekek örömét és játékos kedvét vezet be az ének világába. Bravúros nyomdatechnikával kivitelezett mű, félfamentes papíron nyolc színnel megoldva.¹¹

Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében megtalálhatók könyvtervei, melyek segítségével végigkövethetjük a teljes tervezési folyamatot. Stílusában újra felcsillan játékos egyénisége, dekoratív, finom vonalú rajzkultúrája és a betű tisztelete egyaránt. Ez a rajzkultúra és elegancia köszönt vissza Nemes Nagy Ágnes *Az aranyecset* című meséjének illusztrációinál is. Nemcsak maga a

LUKÁTS Kató: Grünfeld Ernő, pünkösdi értesítő terve
Kató LUKÁTS: Ernő Grünfeld, Pentecost card design
1930-as évek, papír, tempera, 17,4x8,3 cm
(Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Repró: Györfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

történet varázslatos, de ezt az illusztrációk is felerősítik. Csak a gyermekkönyvek sorában 28 fő műről tudunk. De tervezett számos címlapot, illetve teljes könyvet a felnőtt olvasók számára is, de még kottacímlapokat is.

Ügyszólván az összes neves mese- és gyermekversszerző műveit illusztrálta, Benedek Elekkel, Móra Ferenczel kezdve, Csoóri Sándor, Palotai Boris, Fazekas Anna, Gazdag Erzszi művein át, felsorolni sem könnyű az írók, költők sorát. Különleges baráti kapcsolat fűzte a grafikusművészt Gazdag Erzszi költőhöz. Magánlevelezésükből jó néhányat őriz az Iparművészeti Múzeum Adattára. Gazdag Erzszi többször is megemlíti őt a Móra Kiadóhoz írt leveleiben, ragaszkodva Lukáts Kató személyéhez, mint illusztrátorhoz, de még a szőlője permetezéséről is tudósítja őt.¹²

Lukáts Kató gondosan ügyelt arra, hogy rajzai mind színben, mind formában tökéletesen visszaadják az általa illusztrált mű világát. Stílusában mindig hasonult a leírt szöveghez. Más kialakítást láthatunk a *Világszép Nádszál kisasszony*, mint a *Zengő ABC* vagy az *Ablak-Zsiráf* képes gyermeklexikon esetében. Magas szintű mesterségbeli igényesség figyelhető meg mindegyik rajzon. Sokoldalúságát egy diafilm, *A Gyöngyvirág Palkó* meséjének rajzolása is bizonyítja.

LUKÁTS Kató: Ne hagyjátok elveszni az élni akaró magyar gyermeket!

Tébécé elleni prospektusterv egy lapja

Kató LUKÁTS: Don't let Hungarian children perish: they want to live! A page design for a brochure of the campaign against tuberculosis

1920-as évek vége – 1930-as évek eleje, papír, tempera, 17x11 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Repró: Györfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

A művész házaspár múzeumban őrzött levelezése koruk több híres emberével tartott kapcsolatának ékes bizonyítéka. Előfordul az is, például Kozma Lajos esetében, hogy a hozzájuk írt leveleket apró humoros rajzok díszítik. Még színesebb rajzsorozat látható a magyar származású, de Berlinben is működő grafikus, Hans Sinogli Lukáts Katóhoz írt leveleiben.

LUKÁTS Kató: Illusztrációterv Nemes Nagy Ágnes

Az aranyecset című mesekönyvéhez

Kató LUKÁTS: Illustration design for Ágnes Nemes Nagy's storybook *The golden brush*

1961 körül, papír, tempera, 16x16 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Repró: Györfi Miklós / Iparművészeti Múzeum

Reméljük, e szűk keretek ellenére is sikerült érzékeltetni a rendkívül gazdag életművet létrehozó grafikusművész munkásságát, amiatt is, hogy Lukáts Kató nevét ma már egyre kevesebben ismerik. A kettős évforduló alkalmából a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum 2021 tavaszán kiállítással tiszteleg a grafikus munkássága előtt.

MAROSI Eszter

művészettörténész

1. *Tér és Forma*, 1940 (XIII. évf.), 2. sz., 29.
2. Kiss Éva: *Kaeszy Gyula (1897–1967)*. A szerző saját kiadása, [Budapest], 2000, 57., 88.
3. Horányi Éva (szerk.): *Art deco és modernizmus. Lakásművészet Magyarországon 1920–1940*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2012.
4. Adattár, KLT 2313.1.
5. *Commercial Art and Industry*, 1935, December, 82.
6. *Commercial Art and Industry*, 1935, December, 226.
7. *Modern Publicity*, 1932. 01. 01. 293. kép.
8. *Commercial Art and Industry*, 1932, August, 69.
9. Charles Rosner (Rosner Károly): Hungary. *Modern Publicity*, 1938, 120–123.
10. „Ne hagyjátok elveszni az élni akaró magyar gyermeket” propagandafüzet. Tuberkolózis Elleni Országos Szövetség, Budapest, Posner Kiadvállalat, 1940.
11. *Magyar Grafika*, 1959, 2. sz., 24. kép.
12. KLT 3389.

Medúzák és tóruszok

A LAOKOON DESIGN MUNKÁSSÁGA (2012–2018)

A jelenleg rekonstrukció miatt zárva tartó Iparművészeti Múzeum új szerzeményeit a Várkert Bazárban megrendezett *Szubjektív* című kiállítás keretében mutattuk be.¹ A tárlat fő arculati eleme a Kortárs Dizájn Gyűjtemény egyik legimpozánsabb műtárgya, a *Laokoon Design* által tervezett *Medusa Delirium asztali lámpa* volt.² A színes plexibúra a medúza pulzálását imitáló módon mozgatható, az áttetsző lábak az állat csápjaira hasonlítanak. Az ötletes design méltán lett a kiállítás szimbóluma. De mi teszi olyan különlegessé a Laokoon-lámpákat? Mi tudható a Laokoon Design tevékenységéről? Ezekre a kérdésekre kerestem a választ, amikor interjút készítettem a Laokoon Design alapítójával, Szentirmai-Joly Zsuzsanna tervezővel. Beszélgetéseink során izgalmas részleteket tudhattam

meg a kortárs magyar formatervezés élvonalába tartozó márka történetéről.³

Kiindulópontként a Kortárs Dizájn Gyűjteményben őrzött három Laokoon-lámpa szolgált.⁴ A *Babel Eosine* fantázianevet viselő darab az eozinmázás kerámiák színvilágát idézi, különböző fényviszonyok között más-más árnyalatokban pompázva. A *Thorus lámpa* búrája a geometriából ismert tórusz alakzat formáját követi (amelyet a közepén megfogva gömbszerű formájúra alakíthatunk át), ehhez kapcsolódik a függést biztosító zsinór.

A lámpák jellegzetessége, hogy az apró plexipikkelyekből álló felületük a *farkasfogszalag* hullámos szerkezetének elvére épül. Az eljárással Szentirmai-Joly Zsuzsanna az egyetemi éveit kezdett el kísérletezni (később ebből

Laokoon Design: Mozgó szövet | Laokoon Design: Malleable fabric

Fotó: Bona Ottó

fejlesztették ki a Laokoon speciális *mozgó szövetet*). Az akkori Iparművészeti Egyetem⁵ szövottanyag-tervezés szakján az egyik évben a diákok azt a feladatot kapták, hogy a legegyszerűbb vászonkötésű szövött szerkezetben alternatív anyagokat használjanak. Szentirmai-Joly Zsuzsanna válasza a farkasfogszalagra esett, ami izgalmas pikkelyes felületeket eredményezett. Később ezt továbbfejlesztve sima felületű műbőrből készített farkasfog jellegű szalagokat, amelyeket vékony felvetőszálak közé szőtt. A végeredményt kézbe fogva rájött, hogy „a szalagsorok képesek összecsúszni legyezőszerűen síkba, illetve gömbszerűen térbe, sőt akár át is fordulhatnak, egészen izgalmas szobrászi formákat alakítva ki”.⁶ Az ötlet annyira sikeres volt, hogy később a diplomakollekciójába is beépítette: három táskát készített ezzel a technológiával, amelyekkel a 2002-ben végzett művész egy évvel később, 2003-ban elnyerte a Magyar Formatervezési Díj NKÖM-különdíját.⁷ Ezt később több rangos szakmai elismerés⁸ és kiállítás⁹ követte. A halpikkelyek analógiájára kialakított szövött szerkezeti kombináció évek múlva kapta a Laokoon

nevet egy nemzetközi ösztöndíjas képzés során. A tervező 2009-ben tíz hónapot tölthetett Stuttgartban a neves Akademie Schloss Solitude¹⁰ rezidenciaprogramjának köszönhetően. Az akadémia szorgalmazta, hogy az alkotók közös projekteket hozzanak létre, így vett részt egy performanszban Ivan Civicsel¹¹ és más művészekkel. Civicsel kezdtek el gondolkodni azon, hogy mi lehetne a pikkelyes, mozgatható, irizáló felületű anyag, illetve a rá épülő márka neve – így jutott eszükbe a Laokoon, utalva a mítosz tengeri óriáskigyójára.

Maga a márka 2012-ben jött létre.¹² Az azt megelőző évben Szentirmai-Joly Zsuzsanna elindult a Startup Underground pályázatán (SUU), ahol közönségdíjban részesült. A design akkor még kuriózumnak számított a startup vállalkozások világában, így a friss ötletet hamar felkapta a sajtó. A nagy visszhangnak köszönhetően talált üzlettársat és befektetőt is,¹³ bár emlékei szerint az indulás nem volt aggodalmaktól mentes. Miközben diploma után a díjnyertes táskák továbbfejlesztésén fáradozott, szembesülnie kellett azzal, hogy egy brand indulásához megfelelő alaptőke, jól átgondolt üzleti terv és működőképes marketingstratégia szükséges. Egy sikeres cég esetében az üzleti feladatok általában nem a tervezőkre hárulnak, mégis hasznos lehet, ha már az egyetemi képzés is felkészíti – legalább az alapokra – a kreatív szakmák hallgatóit. Akkoriban ez még kevésbé volt jellemző az oktatásra, de ma már vannak ilyen irányú szándékok a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen – hatékonyságukat a jövő tervezőgenerációi fogják igazolni.

De térjünk vissza a Laokoon imázsához, a speciális mozgó szövethez! Szentirmai-Joly Zsuzsanna alighanem elsőként alkalmazta kortárs munkákban a különleges, cakkos-hullámos szerkezetet. A hullámok mérete, formája, a szalagok léptéke szabadon variálható. Ez, és az alapanyagok felkutatása volt számára a legnagyobb öröm – a technikához a bőrtől a vékonyabb fémeken át a műanyagokig számos anyag felhasználható, ha megfelel

A Szubjektív című kiállítás plakátja a Medusa lámpával.
Grafikai tervezés és nyomdai kivitelezés: AB OVO Stúdió
Poster of the exhibition 'Subjective' with the Medusa lamp.
Graphic design and printing: AB OVO Studio
2019

Laokoon Design: Laokoon Caramel falburkolat | Laokoon Design: Laokoon Caramel wall covering | 2016, 3D hatású textilbőr
Fotó: Gosztom Gergő. Stylist: Pécsi Balázs

a kritériumoknak (például vágható szélek, tapadásmentes felület, ideális anyagminőség).¹⁴ Komoly kísérletekre volt szükség a felvetőszálak és a csomózás, valamint az eldolgozás terén is. Az utóbbira a legelőnyösebb megoldást Szőke Nikoletta formatervezőnek sikerült megtalálnia a Laokoonnál végzett munkája során. A vágatás alvállalkozók bevonásával, a szövés és annak utómunkálatai kézzel, hagyományos szövőszéken valósultak meg. Az egyedi eljáráshoz formatervezési mintaoltalmakat is szereztek, ám szabadalmaztatni sajnos nem sikerült.

Az, hogy az anyag végül lámpákban öltön testet, Csire Géza formatervező ötlete volt, akit az elsők között

alkalmazott a Laokoon.¹⁵ A lámpa több szempontból is sikeres elgondolásnak bizonyult, hiszen a fény csak erősíti a látványos felületek hatását. El is készült egy prototípus, nevezetesen egy állólámpa, amely 2013-ban elnyerte a stuttgarti Blickfang designszakvásár fődíját. A terv, mely szerint a lámpa formája szabadon alakítható a felhasználó ízlésének megfelelően, olyannyira megtetszett az egyik zsűritagnak, Jaime Hayónnak (aki napjaink egyik legnépszerűbb designere), hogy még a kollaboráció lehetősége is felmerült.¹⁶ Ez az eredményes nemzetközi szereplés volt a Laokoon első nagy sikere.

A térbeli formákon kívül a 3D pikkelyes Laokoont-

Laokoon Design: Medusa Delirium asztali lámpa | Laokoon Design: Medusa Delirium table lamp

2016, fém, műanyag, textil, magasság: 48–60 cm, búra: Ø 49,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Kortárs Dizájn Gyűjtemény, Budapest)

Fotó: Urbán Jonatán Máté / Iparművészeti Múzeum

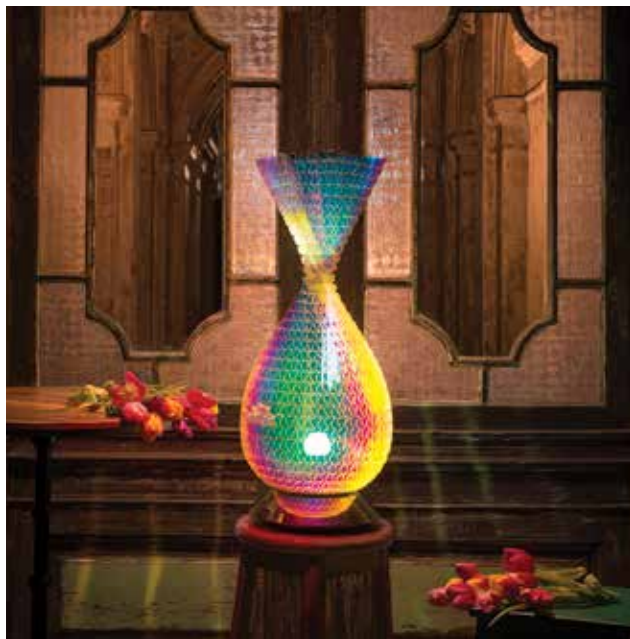
Laokoon Design: Medusa Thorus Lamp Lagoon függőlámpa | Laokoon Design: Medusa Thorus Lamp Lagoon pendant light

2016, műanyag, plexi, rozsdamentes acél, magasság: 16 cm, búra: Ø 48 cm (Iparművészeti Múzeum, Kortárs Dizájn Gyűjtemény, Budapest)

Fotó: Urbán Jonatán Máté / Iparművészeti Múzeum

felület kiválóan megfelelt falburkolatok és tételválasztó elemek kialakítására is.¹⁷ A hang- és hőszigetelő tulajdonsággal rendelkező burkolatoknál a szövést már ragasztással helyettesítették.

A modellek először 2016-ban, a dubaji Downtown Design alkalmából debütáltak a nagyközönség előtt, ahol a *Harper's Bazaar* a Laokoont jelölte az év legjobb feltörekvő brandjei közé.¹⁸ Ugyanekkor mutatták be a Csizmadia Zsolttal közösen tervezett *Medusa lámpákat* és a *Drop lámpacsaládót* is.¹⁹ Egy évvel később pedig itthon mutatták be a Tóth Borival (Maison Marquise divatház) közösen tervezett limitált kollekciót, amelynek

Laokoön Design: Laokoön Drop állólámpa

Laokoön Design: Laokoön Drop standing lamp

2016, fém, dichromatikus A-PET, 90 x Ø 35 cm

Fotó: Gosztom Gergő. Stylist: Pécsi Balázs

fő inspirációs forrása a New York-i art deco felhőkarcolók voltak.²⁰ A szögletes búrájú darabok színvilágukban a *Babel Eosine lámpákat* idézik.

Laokoön Design: Laokoön by Maison Marquise kapszulakollekció. Danae, Medeia, Cassandra (balról jobbra) | Laokoön Design: Laokoön by Maison Marquise capsule collection. Danae, Medeia, Cassandra (left to right) 2017, fém, alumínium, műanyag, poralapú bevonat, 50x31x60 cm, 50x50x60 cm, 37x23x12 cm

Fotó: Gosztom Gergő

A Laokoön Design 2018 óta szünetelteti tevékenységét. Működésük utolsó szakaszában már kialakult a termékpaletta, így kitűzhetnék célnak, hogy évente két szakvásáron szerepeljenek új alkotásokkal. Egyéni megrendelőkn kívül a lakberendezők és belsőépítészek váltak fő célcsoportjukká. Reméljük, a szünet csak átmeneti időszak lesz a cég életében, és hamarosan újabb innovációkat köszönhetünk a mozgó szövetek világában!

FARKASDY Melinda
művészettörténész

1. Szubjektív – Az Iparművészeti Múzeum új szerzeményei a Várkert Bazárban (2019. július 12. – 2020. január 31.), Várkert Bazár, Budapest. A következő hazai múzeumi kiállításokon szerepeltek még Laokoön-tárgyak: *Körülöttünk. Nemzeti Szalon 2017. Iparművészet és Tervezőművészet* (2017. április 22. – augusztus 13.), Múcsarnok, Budapest. *Megvalósult művek, 2012 – Az NKA által támogatott iparművészek kiállítása* (2013. január 25. – március 10.), Iparművészeti Múzeum, Budapest.
2. *Medusa Delirium asztali lámpa*, 2016 (ltsz.: 2017.247.1.), Kortárs Dizájn Gyűjtemény, Iparművészeti Múzeum, Budapest.
3. A tanulmányban közölt adatok java részét a Szentirmai-Joly Zsuzsannával készített interjú tartalma szolgáltatta. Ezúton is köszönöm a művész segítségét és támogatását, valamint a rendelkezésemre bocsátott anyagokat.
4. A fent említett Medusa lámpa és a következők: *Babel Eosine asztali lámpa*, 2016 (ltsz.: 2018.18.1.) és *Medusa Thorus Lamp Lagoon függőlámpa*, 2016 (ltsz.: 2018.17.1.); Kortárs Dizájn Gyűjtemény, Iparművészeti Múzeum, Budapest. A világon jelenleg az Iparművészeti Múzeum az egyetlen, amely a gyűjteményében Laokoön-tárgyakat őriz.
5. Ma: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem.
6. Interjú Szentirmai-Joly Zsuzsannával, 2020. július 6., Budapest.
7. Magyar Formatervezési Díj, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának különdíja: *Kígyómozgás, mozgó szövet táskák*. Alkotó: Szentirmai Zsuzsanna, ötvösmunka: Dorka Noémi, 2003. A munkáról fotó és rövid leírás az alábbi weboldalon érhető el: <https://www.sztinh.gov.hu/hu/testuletek/mft/nemzeti-dijak-osztondijak/magyar-formatervezesi-dij/archivum/magyar-formatervezesi-9> (Hozzáférés: 2020. július 10.)
8. Kozma Lajos Kézműves Iparművészeti Ösztöndíj (2005, 2006, 2007), MAOE (Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete) alkotói díj (2002, 2008), Marie Claire-díj (2011), NKA (Nemzeti Kulturális Alap) alkotói ösztöndíj (2011).
9. „European Way(s) of Life”, Carrousel du Louvre, Párizs (2002); Festival International du Design, St. Étienne (2002); „Talente” Internationale Handwerksmesse, München (2003); Designmai Festival, Berlin (2004); DesignKorea, Szöul (2005); 100% Design London (2012, 2013, 2014); Tent London (2013); Euroluce Milano (2015); 100% Design Shanghai (2015); Architecte@Work Paris (2016); Downtown Design, Dubaj (2016); Construma 2018, Budapest (2018).
10. Akademie Schloss Solitude, nemzetközi művészeti rezidenciaprogram. <http://www.akademie-solitude.de/en/> (Hozzáférés: 2020. július 10.)

11. Ivan Civic 2009–2010 között volt ösztöndíjas az akadémián. Munkásságáról rövid ismertető olvasható az akadémia honlapján: <https://www.akademie-solitude.de/en/person/ivan-civic/> (Hozzáférés: 2020. július 10.) A közös performansz címe „The Threatening Threads” volt, melynek ismertetőjét lásd itt: <https://www.akademie-solitude.de/en/event/exhibitions-kaiwan-mehta-mike-osborne-the-threatening-threads-real-dance-super-sentail-and-alena-williams/> (Hozzáférés: 2020. július 10.)
12. Laokoön Mozgó Szövet Kft.
13. Befektető: X-ventures Kockázati Tőke Alap-kezelő. <http://www.x-ventures.hu/hu/portfolio?fund=All§or=All&state=All> (Hozzáférés: 2020. július 20.)
14. Lámpák esetében pedig fontos az áttetszőség, a rugalmasság és az UV-állóság.
15. Csire Géza azota az egyik legsikeresebb hazai designvállalkozás, a Maform társalapítója és társtulajdonosa. <https://www.maformdesign.com/> (Hozzáférés: 2020. június 11.) A Laokoön csapata nem volt állandó, mindig alakult az alkalmazottak létszáma. A Laokoön tervező munkatársa volt (a teljesség igénye nélkül): Csire Géza, Csizmadia Zolt, Gulbert Lili, Maurer Klimes Ákos, Pyka Zolt, Szőke Nikolett. A diplomás tervezőkön kívül gyakornokok is részt vettek a tervezésben.
16. Újabb magyar startup siker: Földjárt nyert Stuttgartban a Laokoön mozgó szöveve. [Hvg.hu](https://hvg.hu/kkv/20130402_Ujabb_magyar_startup_siker_Fodjart_nyert), 2013. április 2. https://hvg.hu/kkv/20130402_Ujabb_magyar_startup_siker_Fodjart_nyert (Hozzáférés: 2020. június 11.)
17. A „Mozgó szövet” az esseni Red Dot Design Museum szemináriumán. *Építészfórum*, 2012. június 28. <https://epiteszforum.hu/a-mozgo-szövet-az-esseni-red-dot-design-museum-szeminariuman> (Hozzáférés: 2020. augusztus 7.)
18. Magyar siker Dubajban – díjra jelölték a Laokoön Design. *Építészfórum*, 2016. december 21. <https://epiteszforum.hu/magyar-siker-dubajban-dijra-jelolték-a-laokoön-design> (Hozzáférés: 2020. július 20.)
19. A Dubaji Dizájnhetén mutatkozott be a Laokoön Design új kollekciója. *Octagon*, 2016. november 21. <https://www.octagon.hu/design/a-laokoön-design-a-downtown-design-kiállítás> (Hozzáférés: 2020. július 13.)
20. Bemutatkozott az év legjobban várt hazai dizájn kollaborációja: a Laokoön by Maison Marquise Limited Special Edition. *Lakáskultúra*, 2017. november 17. <http://www.lakaskultura.hu/hirek/bemutatkozott-az-ev-legjobban-vart-hazai-dizajnerkollaboracioja-laokoön-maison-marquise-limited-special-edition/> (Hozzáférés: 2020. július 14.)

Scherer József

formatervező iparművész

Suaviter in modo, fortiter in re
(szelíden a módban, szilárdan a lényegben)
Claudio Acquaviva

Scherer József 1947-ben született a Tolna megyei Kölesden. 1960–1964 között a Képző- és Iparművészeti Gimnázium növendéke volt. Fél évet végzett el a bútortan szakon, majd a grafika iránti szenvedélyétől hajtva szakot váltott, ennek folytán sokszorosító és reklámgrafika szakon végzett. Ebben az időszakban Zala Tibor grafikusművész volt a gimnázium igazgatója és a grafika szak vezetője, aki-nek az osztályába járt Scherer József is. Zala Tibor az

alkalmazott grafika műfaji sajátosságait oktatta, míg az autonóm és sokszorosított grafika technikáit Gacs Gábor grafikusművészől ismerhették meg a növendékek. A gimnáziumi rajzversenyeken eredményesen szereplő Scherer Józsefet több ízben is jutalmazták a legendás távol-keleti festő, Hokusai Kacusika albumával, ami életre szóló elköteleződés alapját jelentette a japán kultúrával és a rajzolás elsőrendű kíváncsiságával. Szakmai gyakorlatát nyomdában szerezte meg, de korán elkezdtek foglalkoztatni a térbeli ábrázolás és kifejezőmód lehetőségei is. Vizsgamunkájának ezért egy kiállítási enteriőr installációs megvalósítását választotta. Középiskolás éve alatt került kezébe a *Delta* című tudományos ismeretterjesztő magazin, amelynek a hátsó fedőlapján

SCHERER József: Telepíthető műholdkövető állomás formaterve
(diplomamunka)

József SCHERER: Design of a satellite tracking station (diploma work)
1970

Forrás: Scherer József [életmű-katalógus].

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

SCHERER József: Topáz fogkefecs család. Megbízó: Mosonmagyaróvári Kefegyár

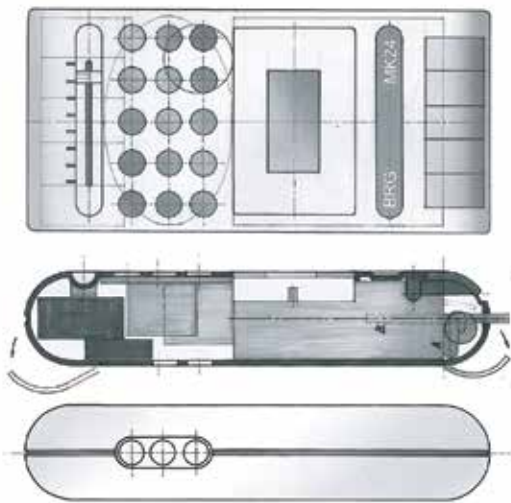
József SCHERER: Topáz toothbrush family.

Client: Mosonmagyaróvár Brush Factory | 1972

Forrás: Scherer József [életmű-katalógus].

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

magyar formatervezők munkáiról közöltek fotókat, ami Scherer József érdeklődését a formatervezés felé fordította. A gimnáziumi érettségi után elhatározta, hogy felvételizik a Magyar Iparművészeti Főiskola Formatervező Tanszékére, de ilyen irányú szakmai gyakorlat nélkül egy évvel kénytelen volt halasztani tanulmányait. Ez idő alatt a technikai ismeretek autodidakta elsajátítása mellett a Képzőművészeti Főiskolára járt rajzolni. 1965-ben előfelvétellel vették föl a Magyar Iparművészeti Főiskola ipari formatervező szakjára.

SCHERER József: Hordozható kazettás magnetofon.

Budapesti Rádiótechnikai Gyár pályázata

József SCHERER: Portable cassette recorder. Competition called by the Budapest Radio Engineering Factory | 1974

Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

1966–1970 között a Magyar Iparművészeti Főiskola Formatervező Tanszékének volt a növendéke. A tanszékvezető, Németh Aladár a hazai formatervezés meghatározó személyisége volt akkor, aki új ötletek megvalósítására tett kísérletet. A rendszertervezés és az ergonomia oktatása mellett olyan szemléletet igyekezett meghonosítani, ami hiányzott a hazai felsőoktatásból. Ez a hozzáállás döntően befolyásolta Scherer József későbbi viszonyulását az ipari formatervezéshez,

jóllehet a világszínvonalat jelentő amerikai, német és olasz formatervezés nemzetközi eredményei elméleti szinten maradtak az oktatásban. A hazai gyakorlatot jelentő cégbejárások és szakmai gyakorlatok sem szüntethették meg a szemléletbeli különbséget. Scherer József művészi előképzettsége és látásmódja mellett a műszaki ismeretek elsajátításában is fogékonyak bizonyultak. A térbe történő komponálás gazdagította vizuális felfogását, ami döntően módosította látásmódját. Ugyanakkor rajzkészségét és technikai tudását Gerzson Pál festőművész iránymutatásával fejlesztette tovább. Harmadéves korában egy szakmai siker lendületet adott a további ambícióihoz és a pályán maradáshoz. Ámbár a Braun AG pályázatára készített elektromosfűtőgép-terve elismerő díjban nem részesült, mégis németországi vásárokon és szerte Európában kiállításokon mutatták be. Az ipari design történetét és a világhírű formatervezők, valamint nemzetközi stúdiók időszerű eredményeit Ernyey Gyula designteoretikustól ismerhették meg a hallgatók. Scherer Józsefre nagy hatást gyakorolt a Braun AG és az Olivetti S.p.A vállalatok designfilozófiája. Korai munkáin nagymértékben tetten érhető Dieter Rams és Mario Bellini hatása. A funkció és esztétika egysége haláláig meghatározta tervezői hozzáállását, következésképpen a tárgy rendeltetése és megformálása kapcsolatában a célszerű arány megtalálása vezérelte. Scherer József diplomamunkáját a Budapesti Műszaki Egyetem mérnökének a biztatására és technikai segítségével készítette el. Egy telepíthető műholdkövető állomás formatervének komplex és átfogó kidolgozásával dicsérlettel szerezte meg diplomáját a Magyar Iparművészeti Főiskolán. Konzulense Nádás László formatervező művész

SCHERER József: Hullám, polc- és asztalszett.

Megbízó: Iparművészeti Vállalat | József SCHERER: Wave, shelf and table set. Client: Applied Arts Co. | 1974

Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

volt, aki már elismert tekintélynek számított a szakmában, és Scherer József diplomázása után kisebb megbízásokkal és közös munkákkal igyekezett a pályakezdőt bevezetni a hétköznapi gyakorlatba.

A diploma megszerzésével tagja lett a Művészeti Alapnak, de szellemi szabadfoglalkozásúként semmilyen intézményi támogatás nem segítette az elhelyezkedését. Az Ipari Formatervezési Tanács Irodájában regisztrálták a frissen végzett pályakezdőket, de megbízáshoz csak

ANTONI Rozi – BEZZEGH Tibor – NÁDAS László – SCHERER József – ZALA Tamás: Nyomópédálos repülőtéri közlekedő és szállító jármű. Nemzetközi kerékpártervezési pályázat, Japán | Rozi ANTONI – Tibor BEZZEGH – László NÁDAS – József SCHERER – Tamás ZALA: Airport press-pedal transport vehicle. International Bicycle Design Competition, Japan | 1973
Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

nagy ritkán jutottak. Addigra a korábbi éveknek az a gyakorlata megszűnt, hogy az iroda közvetített a formatervezőknek állami megrendeléseket. A főiskoláról kilépő formatervezőknek egyéni úton kellett gondoskodniuk szakmai boldogulásukról. A szakmában már nevet szerzett formatervezők esetenként maguk mellé vettek pályakezdőket, hogy a szakmai utánpótlás ne szakadjon meg, és lehetőséget biztosítsanak az együttműködésre. Scherer József első megvalósult formaterve, amely sorozatgyártásban készült a hazai piacra, ilyen csapatmunka eredményeként született. 1972-ben a Mosonmagyaróvári Kefegyár megbízására készítette a *Topáz* fogkefecsallót, amelyet 1977-ben Formatervezési Nívódíjjal tüntetett ki a Magyar Formatervezési Tanács jogelődjeként működő akkori hivatal. Hazai és nemzetközi pályázatok kínáltak lehetőséget korszerű tervek kidolgozására, amelyek a legtöbb esetben megrekedtek a modellek kivitelezésénél. Scherer József széles palettán tervezett a legkülönbözőbb termékcsaládok látványtervét megvalósítva. A Budapesti Rádiótechnikai Gyár pályázatára hordozható magnetofont, az Iparművészeti Vállalat megbízására *Hullám* polc- és asztalszettet készített 1974-ben. Bár a svájci La Chaux-de-Fonds nemzetközi óratervezési pályázatra beadott kvarckristályos elektronikus digitális karóra és többfunkciós ékszeróra 1974-ben díjazásban nem részesült, korát meghaladó minimalista designfelfogása igazodott az ipar későbbi fejlődési irányához. A hazai politikai és gazdasági környezet támasztotta nehézségek ellenére a nemzetközi sajtó hamar felfigyelt a magyar tervezőművész nevére. A Japánban rendezett Nemzetközi kerékpártervezési pályázaton a száz pályaműnél is nagyobb mezőnyben a

BEZZEGH Tibor – SCHERER József: Mikó utcai játszótér, Budapest I. Tibor BEZZEGH – József SCHERER: Playground in Mikó street, Budapest I 1973
Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

tekintélyes harmadik díjat szerezte meg. A nyomópedálos repülőtéri közlekedő és szállító jármű társtervezői voltak Antoni Rozi, Bezzegh Tibor, Nadas László és Zala Tamás ipari formatervezők is. Később Bezzegh Tiborral számos játszótér és utcabútor tervén és megvalósításán dolgoztak közösen. A Fővárosi Kertészeti Vállalat 1975-ben felkérte Scherer Józsefet és Bezzegh Tibort a Mikó utcai játszótér tervezésére és kivitelezésére, ami előregyártott, masszív faelemeinek köszönhetően a nyolcvanas évek elejéig töltötte be funkcióját a Vérmezőn. A napjainkra enyészet áldozatává vált vagy modellszintű kivitelezésen megrekedt tárgyak a régió innovatív formaterveit vonultatták föl, de a megrendelő állami vállalatok gyártó- és forráshiánya miatt, az elvi akadályok elhárulása ellenére sem valósultak meg a gyakorlatban hosszú távon. A hetvenes években még nem voltak adottak a társadalmi feltételei annak, hogy a tervező és a gyártó azonos érdekérvényesítő képességgel működjön együtt a kölcsönös egymásrautaltság lehetőségeit felismerve. A főiskolai diploma megszerzése

utáni évtizedekben a megbízások elenyésző százaléka tudott csak megvalósulni, mert az összetett kulturális, gazdasági és műszaki kihívásokra a formatervezők által adott válaszokat az akkori társadalom nem érezte magáénak. Scherer József pályatársaival, Antoni Rozival, Nadas Lászlóval, Zala Tamással és Bezzegh Tiborral informális csoporttá szerveződtek, akik nyugati mintára tervezőiroda létrehozására tettek kísérletet. A stúdiónak kialakított pinchhelyiség a lelkesedésen kívül nem volt színtere a megrendeléseknek, így formális közösség sem alakult ki a munkacsoportból.

SCHERER József és hallgatói: Információs és tájékoztató rendszer.
Országos Baleseti Intézet, Budapest

József SCHERER and his students: Information system.

National Traumatological Institute | 1984

Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

SCHERER József: Integrált óra és hangfelismerő egység.

Mainichi nemzetközi ipari formatervezési pályázat, Japán

József SCHERER: Integrated watch and sound recognizing device.

Mainichi international industrial design competition, Japan | 1984

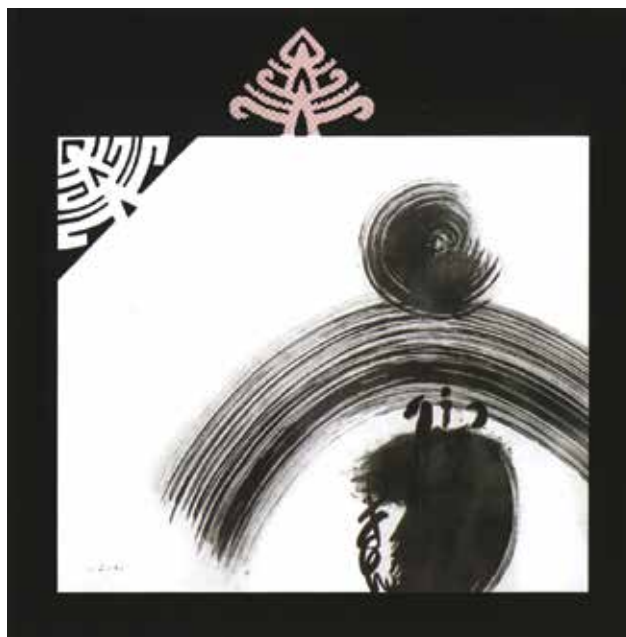
Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

SCHERER József: Arculati elemek. Palota Bördíszműgyár, Budapest
 József SCHERER: Corporate identity elements.
 Palota Fancy Leather Factory, Budapest | 1983
 Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

1975-ben érett meg az elhatározás, hogy a szűk hazai lehetőségeket hátrahagyva nemzetközi szinten tágítsa művészi látóterét. Az angol nyelvvizsga megszerzése után pályázott az államközi Monbusho-ösztöndíjra, amelyet nem nyert meg. Néhány hónappal az elutasítás után a Országos Ösztöndíj Tanács megkeresésére háromszáznál is nagyobb számú pályázó közül választották ki a Japan Foundation Fellowship egyéves ösztöndíjára, amelyet az 1975-ben aláírt magyar–japán kulturális egyezmény keretében először hirdettek meg Magyarországon. Scherer József 1976 tavaszán utazott ki Japánba, és az ott szerzett ismeretek későbbi pályájára is nagy hatást gyakoroltak. Egyfelől az ipari formatervezésben tapasztalt paradigmaváltás készítette a szocialista blokkon belül működő gyakorlat ártértelezésére, másrészt a világhírű formatervezők és építészek alkotói szemléletének a megtapasztalása vezette az ipari design határokat átvélnél, de a lokális sajátosságokban gyökerező megértésére. Scherer József a távol-keleti országban szembesült azzal a komplex felfogással, hogy egy termék bevezetése a piacon összetett gazdasági-társadalmi tevékenység. A mérnöki munka, gyártás, marketing és üzletpolitika szakavatott szereplőinek csapatmunkája nélkül a formatervező esztétikus és funkcionális tárgyai nem tudnak integrálódni a mindennapi életbe és gyakorlatba. Scherer Józsefnek lehetősége volt ebben az időben a korszak két meghatározó japán tervezőművésznél személyes tapasztalatokat szerezni. Kenji Ekuan (Ekuan Kendzsi) ipari formatervező művész mellett dolgozott egy hónapot,

akinek az irodájában megtanulta a kooperatív munka elengedhetetlenségét és a részfeladatok megszervezésének speciális hálózatát. A Magyar Iparművészeti Főiskolát meghatározó művészi attitűddel érkező formatervezőben új képességek kifejtését eredményezte a szakma követelményeinek kiszélesedése. A kezdeményezőkézség és önálló kreativitás elvárása magas hatásfokú tervezői munkamódszer elsajátítására sarkallta. Scherer József felkereste Kisho Kurokawa (Kurokawa Kisó) világhírű építész irodáját, akinek munkásságát főiskolai hallgató kora óta figyelte. Kisho Kurokawa tagja volt a Japan Foundation Fellowship ösztöndíjbíráló zsűrijének, és ismerte Scherer József pályázati munkatervét. Mindkét japán mester életre szóló szakmai tanácsokkal engedte útjára a magyar tervezőművészt. Részt vett a tokiói Geijutsu Daigaku egyetem kutatási projektjében, ami alkalmat adott arra, hogy tradicionális magyar technikával és anyaghasználattal ötvözze a távol-keleti motívumokat. Játsszóterveinél fa, vályog, zsindely, nád és szalma felhasználásával alkalmazta a vesszőfonás technikáját. 1977-ben a Matsushita Electric formatervezési iroda számára moduláris felépítésű hifi sztereó berendezések vázlatait készítette el, amelyek stílusukban közvetlenül tükrözték a japán formatervezés úttörő törekvéseit. 1977 tavaszán érkezett vissza Magyarországra Japánból, de hamar lelkesedését szegte a hazai rugalmatlan intézményi hálózat és korlátozott kulturális apparátus. Szakmai beszámolóját az Ipari Formatervezési Tanács Irodájának akkori vezetője elzárta egy páncélszekrénybe, és ezzel a hazai kultúrpolitika számára további jelentősége nem volt.

SCHERER József: Napkelte | József SCHERER: Sunrise
 1999, tus, papír, kollázs, 60x50 cm
 Forrás: Scherer József [életmű-katalógus]. Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest [2011]

SCHERER József – SIKLÓSI Tamás – SZÁSZ Zoltán: Rally versenyautó formaterve a Szalay Dakar team részére. GM Opel, Németország

József SCHERER – Tamás SIKLÓSI – Zoltán SZÁSZ: Rally racing car design for the Szalay Dakar team. GM Opel, Germany

2009

Forrás: Scherer József archívuma

A friss élményekkel és látásmóddal gazdagodott Scherer Józsefet egy alkalmilag összeállt csapat három tagja hívta maguk közé 1978-ban, és együttműködésük 1986-ig töretlen volt. Kulinyi István grafikusművész, Nagy Zsolt építész és Kovács Károly ötvösművész kiegészülve a formatervező Scherer Józseffel minden évben ősszel és tavasszal kiállítási bemutatót tervezett a Budapesti Nemzetközi Vásáron a Tiszai Vegyi Kombinát részére. A csapatmunka sikeresnek bizonyult, hiszen a hazai viszonylatok között prosperáló vállalatok megengedhették maguknak az egyedi kiállítási installáció megrendelését, s az üdítően hatott az előregyártott, teljesen hétköznapi, Svájc-ból importált SYMA kiállítási felszerelések között. A hetvenes évek közepétől a nyolcvanas évek közepéig új gazdaságpolitikai irány bontakozott ki, amely a központilag meghatározott bérrendszer helyett, bizonyos korlátok között a vállalatok által meghatározott szabályozást tette lehetővé. Az ipar erősödése révén a műszaki fejlesztés részévé vált a formatervezés, ami magával hozta a tervezőművészek szerepének felértékelését és aktív közreműködésüket a termékek kialakításában. A nyugati és tengerentúli országokhoz mérten évtizedes késéssel, de Magyarországon is kivívta elismertségét az ipari formatervezés. A Budapesti Nemzetközi Vásárok időszakosan megrendezett kiállításaira összeállt négy

szabadúszó vállalkozó a tervezéstől a gyártásig minden feladatot szakterületek szerint megosztva látott el a megbízó fővállalkozójaként. A korábbi gyakorlattal szemben a tervdokumentáció elkészítése után nem egy kivitelező cég építette meg a kiállítási installációt. Ebben az átmeneti időszakban a rendszerváltás előszele volt érzékelhető némileg több kínálgató lehetőséggel. A másfél-két hónapos intenzív munkát igénylő kiállítássorozatok mellett párhuzamosan tervezett Scherer József különböző hazai megrendelésekre és nemzetközi pályázatokra. 1984-ben a Villamosipari Kutató Intézet megbízására készített tanulmánytervet városi közlekedésre alkalmas, összehajtható elektromos rollerről, míg a Mainichi nemzetközi ipari formatervezési pályázatra integrált óra és hangfelismerő egység modelljét dolgozta ki. Ugyanebben az évben a Magyar Iparművészeti Főiskola formatervező- és grafikushallgatóinak közreműködésével tervezte meg és készítette el a budapesti Országos Baleseti Intézet információs és tájékoztató rendszerét. Scherer József 1981–1984 között M. Fekete György grafikusművésszel együttműködve alkotta meg az IBUSZ utazási iroda embléma- és arculattervét. A projektben mint ipari forma- és rendszertervező vett részt, aki koordinálta a feladatokat az emblémák megtervezésétől a járművek festéséig. Az alkalmazott grafika műfaja szintén sikereket hozott a

formatervezés mellett. Egy másik patinás utazási irodának, a Cooptourist cégnek és a Palota Bördíszműgyárnak is készített arculati elemeket, amelyeket a rendszerváltás után számos terv követett még. A szakma gyakorlása mellett Scherer József nagy gondolt fordított a design elméleti alapjainak a kutatására is és a formatervezők egyéni megoldásainak összegzésére. 1978. szeptember 22-én alapító tagja volt a szocialista országok designjának széles körű fejlesztését előirányzó Zsenyei Műhelynek. A nyolcvanas években az Ipari Formatervezési Tanács Irodája által szervezett design témájú konferenciákat látogatta, ahol alkalma nyílt az amerikai formatervezés aktuális sajátosságait tanulmányozni és a képzési struktúrákat megismerni.

1978-ban Németh Aladár meghívta a Magyar Iparművészeti Főiskola Szerszám és Gépipari Formatervezési Tanszékére formatant és formatervezést oktatni. 1982-

ben Gergely István belsőépítész lett a főiskola rektora, aki az oktatás szempontjait a modernizáció gazdasági és társadalmi igényeihez igyekezett igazítani. A jelentős átalakítást és reformokat Scherer József is jó szívvel támogatta. Gergely István nemzetközi példák nyomán hívta életre az Alapképző Intézetet, amelynek Scherer József tizenhét éven keresztül volt a kreatív tervezés és formatan oktatója, tíz évig az intézet vezetőjeként. Az Alapképző Intézetben a főiskolai – később egyetemi – képzés első két szemeszterében a vizuális művészetek minden műfajának növendékét oktatták a plasztikai, vizuális és tervezési alapok elsajátítására, a kreativitás és a rajzkészség elmélyítésére, valamint az általános művészetelméleti fogalmak megismerésére. A felvett hallgatók az első évfolyamon nem különültek el egymástól szakspecifikációk szerint, és a különböző szakterületekre jelentkező növendékek kevert csoportokban folytathattak dialógust a művészet

SCHERER József: Zongora formaterve. Bösendorfer zongoradesign-pályázat
József SCHERER: Piano design. Bösendorfer piano design competition | 2005
Forrás: Scherer József archívuma

alapvető és egyetemes kérdéseiről. Scherer József alkotói szemléletéhez és oktatói meggyőződéséhez közel állt ez a képzési struktúra, amelynek 2001-ig, az intézet bezárásáig töretlen lelkesedéssel volt meghatározó szellemi vezetője. Scherer József nevével elválaszthatatlanul forrt egybe a formatan elméleti és gyakorlati kidolgozása, ami egy designernemzedék szemléletére gyakorolt hatást. Módszere arra a gyakorlatra épült, hogy a tárgy konkrét funkcionális kiviteli problémáját mellőzve az esztétikai élményt szublimálja. „Egy meghatározott tárgy tervezésekor elengedhetetlen a funkció szempontjából vizsgálni a tárgyalakítás kritériumait – mondta Scherer József egy beszélgetés alkalmával e sorok szerzőjének –, mindazonáltal a formatan olyan elméleti kiindulópontot jelent, amivel a növendékek a rendelkezésükre álló elvi eszközöket elsajátíthatják. A vizualitásnak mint szakmának a terminológiai szótárát kell megtölteni alapszavakkal, amiképpen a zeneművészetben jelenti a szolfézsoktatás a fundamentális stúdiumot.”

1996–1999 között oktatási rektorhelyettesi tisztséget töltött be Schrammel Imre keramikusművész rektorsága alatt. Scherer József intézetvezetőként és rektorhelyettesként az oktatói feladatok ellátása mellett egyre kevesebbet foglalkozott önálló formatervezési megbízásokkal. Javarészen külföldi pályázatokra

SCHERER József: Hotelporcelán (prototípus).
Zsolnay Porcelánmanufaktúra Rt., Pécs
József SCHERER: Hotel tableware (prototype).
Zsolnay Porcelain Manufacture Co., Pécs
2004–2005
Forrás: Scherer József archívuma

dolgozott, és saját művészi kifejezőképességének indítatására távol-keleti inspirációjú egyedi grafikákat készített. A rendszerváltást követő években alapjaiban roppant meg a hazai ipari formatervezés gyakorlata. A szakma teljesítőképesége rövid időn belül visszaesett az ipar privatizációja következtében és a reklámpiacon teret hódító nemzetközi vállalatok térnyerése miatt.

Az ezredforduló változásokat hozott a 2006-tól Moholy-Nagy Művészeti Egyetem nevű intézmény képzési struktúrájában is. Megszűnt az Alapképző Intézet, és a tanszékeken egymástól elkülönülten folytak a kurzusok. Scherer József a Formatervező Tanszéken oktatott formatant és formatervezést 2000–2006 között, miközben az Építész Tanszéken a tervezés alapjaira tanította a növendékeket 1999–2002 között és formatanra a 2002–2005 közti időszakban. 2001-ben a Németországból hazatérő Stefan Lengyel formatervező lett a Formatervező Tanszék vezetője, aki szakmai kapcsolatai révén nyugat-európai vállalatok járműtervezési gyakorlatába vonta be a hallgatókat. Scherer József a 2010-től indult jármű-formatervezés mesterképzés vezetőjeként növendékeivel tervezett többek között olyan vállalatoknak és fejlesztői csoportoknak, mint a Mercedes-Benz Design, a Technocentre Renault, a Volkswagen/Bugatti Design, a Neoplan Bus GmbH, a GM Opel és az STX Horseboxes. Több mint tíz évnyi autótervezés elméleti és gyakorlati eredményeiben saját személyét nem törekedett előtérbe állítani, mert a formatervezők fiatal generációjának nemzetközi sikereiben mérte a szakmai stafétát átadásának egyéni dicsőségét. Az egyetem professor emeritusaként a közlekedés jövőjének megtervezésén fáradozott, és hallgatóit „látnoki tervezőkké” igyekezett nevelni. 2012-ben a Magyar Művészeti Akadémia a rendes tagjává választotta. Az Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat munkájában vett részt, Sára Ernő tervezőgrafikussal a 2017-es Nemzeti Szalon kurátora volt.

Scherer József progresszív gondolkodása a hazai viszonyok természetlen talajában nem tudott gyümölcsöző fává terebélyesedni. Művészeti és alkotópályáját az akadályok leküzdése jellemezte, ami egész életére kiterjesztette szakmai hitvallását. Neve egybeforrt a design magyarországi szárnypróbálgatásainak kezdeti korszakával, amiben minden körülmények között a legnagyobb hatásfokkal vette ki részét. Megvalósult munkáinak és több évtizedes oktatói tevékenységének maradandó hatása az utókor számára az a szemlélet, amely értelmet és tartalmat adott a modernitás fogalmának a folyamatos változásban.

KEPPEL Márton
művészettörténész

Művészet és mesterség

HARMATH MIHÁLY, A KÁLYHAKÉSZÍTŐ KERAMIKUS FORMATERVEZŐ

Ha valakinek ismerős a főcím, nem véletlen: az Iparművészeti Múzeum tizenhét éven át – 1985. március 23-tól 2002. február 1-ig – nyitva tartó, különböző technikákat bemutató és e sorok szerzőjének is különösen kedves állandó kiállításának címe volt ez. Az itt felmerülő téma – a műalkotás fontos pillére a mesterségbeli virtuóz tudás – Harmath Mihály munkái kapcsán is érvényes: az anyag magabiztos kezelése, a forma és funkció egysége, de a hagyományostól eltérő újítások, az egyéni hang megléte révén válnak cserépkályhái egy-egy épület, interiőr meghatározó elemeivé.

HARMATH Mihály: Amazonit sarokcserépkályha

Mihály HARMATH: Amazonite tiled corner stove | 2016, samottos agyag, kézműves-kivitelezés, mázas égetés: 1010 °C, 235x115x115 cm

Fotó: Harmath Mihály

A cserépkályha a mai Svájc területén jelent meg a 13–14. században, és fűtőtechnikai szempontból nagyon jelentős változást, füstmentes szobabelsőt, egyenletesebb meleget jelentett. A művészettörténet számára azonban még fontosabb, hogy – különösen az első évszázadokban, amikor a teljesen kerámiacsempékből álló kályha valódi luxuscikknek számított – megjelenése, külső kialakítása nemcsak dekoratív, de történetet megjelenítő, erkölcsi vagy vallási példázatot közvetítő felületté, műalkotássá is vált. A 19. századra a cserépkályha széles körű elterjedése, a gyári előállítás gyakorlata több olyan kályhát

eredményezett, melyek inkább csak dekoratívak és funkcionálisak voltak (ebben az időszakban több technikai – füstelvezetési – újítás jelent meg), de továbbra is készültek egyedi, művészi cserépkályhák – gondoljunk például a Wiener Werkstätte alkotóinak munkáira. A 20. század második felében a fatüzelést háttérbe szorította a „modernebb” – olaj-gáz alapú – fűtés. A figyelem az új évezredben a környezettudatosság jegyében fordul vissza a hagyományos, fenntartható rendszer felé. De ha elmondhatjuk is, hogy manapság „reneszánszát” éli a cserépkályha mint funkcionális fűtőeszköz, annak korábbi,

HARMATH Mihály: Kianit kéthéjű cserépkályha

Mihály HARMATH: Kyanite tile stove | 2015, samottos agyag, kézműves-kivitelezés, mázas égetés: 1010 °C, 275x125x90 cm

Fotó: Harmath Mihály

enteriőrt meghatározó szerepe csökkent, formatervezett, műalkotásként is értékelhető kályhát keveset találunk.

Harmath Mihály Szegeden, a Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában végzett keramikusként, 1983-ban. A középiskolában emberileg és szakmailag is nagyon meghatározó tanára volt Végvári Gyula, de részben családi indíttatásból is kezdett el cserépkályhákkal foglalkozni: nagymamája ágon rokonságban áll a sziráki kályhacsempe-manufaktúrát alapító Thuróczy családdal. E műhely hagyatéka miatt inaskodott Romhányban Sánta László cserépkályhás mesternél, a megőrzött régi minták a mai napig munkásságának részét képezik. Az Iparművészeti Főiskolán szaktanárai Kádasi Éva, Minya Mária, Csekovszky Árpád és Lázár Zsuzsa voltak, de munkáira Eöry Miklós formavilága, csempéfalainak konstruktivista, „logikus” stílusa volt még nagy hatással.

1989-ben diplomázott porcelán- és kerámiaipari formatervezőként, és azonnal szembesült a rendszerváltás utáni években az ipari és a szervezett iparművészeti értékesítési hálózat megváltozásával, összeomlásával. Így a középiskolai évek táján elsajátított kézművestudás és „praktikus életszemlélet” segítségével önálló műhelyben,

hagyományos technikával, kézi kivitelezéssel gyártotta – és részben gyártja ma is – cserépkályháit. Meglátása szerint „eklektikus kort” élünk, melyben egyaránt helyet kaphat az ő Thuróczy-hagyatékából átmentett, 19. századi (historizáló) motívumkincse mint „klasszikus” és a főiskolai évek tudását, látókörét érzékeltető, dinamikus felületkezelésű vagy éppen teljesen letisztult „modern” stílusa. Bár tegyük hozzá, Harmath Mihály esetében a klasszikus korántsem jelenti a régi minták és kályhaformák – akár jó értelemben vett – egy az egyben másolását: az eredetileg fülkébe vagy sarokba állított, a 19. század elejétől nagyon kedvelt hengeres testű kályhaformát például előszeretettel kapcsolja össze egy sarokrészsel – és csak részben a praktikum (jobb hőleadás) kedvéért. Klasszikus kályháinak tagolása mindig kap egy-egy szokatlan újítást, mondjuk, a középpárkány megszakításával. A Thuróczy-féle historizáló – eredetileg a 17. századi brokátmintás csempéket követő – mintáit a kályhatesten színváltással, mintás-egyszínű felületek váltakozásával hozza új helyzetbe, markánsabb külsőt adva a fűtőberendezésnek.

Véleményem szerint a legizgalmasabbak mégis a modern kályhái. Törekszik az átlátható, letisztult külsőre, de a

HARMATH Mihály: Kianit infrapanel, kályhaterv | Mihály HARMATH: Kyanite infrapanel, stove design | 2019, 3D modell, tervezett méret: 275x115x45 cm
3D modellezés: Harmath Mihály

HARMATH Mihály: Szárder cserépkályha
Mihály HARMATH: Sardonyx tile stove | 2013, samottos agyag,
kézműves-kivitelezés, mázas égetés: 1010 °C, 245x120x70 cm
Fotó: Harmath Mihály

HARMATH Mihály: Angelit cserépkályha
Mihály HARMATH: Angelite tile stove | 2014, samottos agyag,
kézműves-kivitelezés, mázas égetés: 1010 °C, 270x95x95 cm
Fotó: Harmath Mihály

HARMATH Mihály: Rodonit cserépkályha
Mihály HARMATH: Rhodonite tile stove | 2017, samottos agyag,
kézműves-kivitelezés, mázas égetés: 1010 °C, 235x115x70 cm
Fotó: Harmath Mihály

HARMATH Mihály: Terülőmintás oszlopkályha, cserépkályhaterv
Mihály HARMATH: Columnar tile stove with seamless pattern, ceramic
stove design | 2020, 3D modell, tervezett méret: 240x70x70 cm
3D modellezés: Harmath Mihály

minimalizmust kevésnek találja. Az egyszerű, horizontális és vertikális vonalak dinamikájával, a sötét-világos felület kontrasztjával játszó kályhain ugyanabból a néhány elemből nagyon változatos tömegek és minták épülnek fel. Ezek a kályhák ideálisan ötvözik a sorozatgyártás és az egyedi design lehetőségét, amit 2017 óta a Szadai Kályhacsempegyárral való együttműködés meg is valósít.

Még karakteresebb, egyedi hangvételű, geometrikusan plasztikus felületű csempei mutatnak rá leginkább az Eöry-féle hatás meglétére. A formai, technológiai újítás terén azonban alkotói lehetőségeket korlátozó tényező az ipari technológiák beruházásigénye és a megrendelők egzisztenciális helyzete. A tervező feladata, hogy úgy hozzon létre új minőséget, hogy a meglévő keretek határait nem lépheti át alkotói szárnyalással. 2020-ban a pandémia időszaka az elmélyülést és a szabad tervezést segítette, így több 3D látványterv készült kötöttségektől mentes, izgalmas, játékos és dinamikus felületekkel.

Végig e kis írás folyamán magam is újra és újra kitérek a kályhák funkcionális megfelelőségére – a tárgytipus kifejezetten az alkalmazott művészet kategóriája, funkciója jelentős, komoly technikai-mérnöki háttér kell hozzá, ráadásul beépített, nehezen mozgítható, de közben mégsem az épület része. A cserépkályhák az évszázadok során kétféle módon, hol a bútornak, hol az architektúra elemeként és stílusjegyeivel jelennek meg. Ez utóbbi vonalat erősíti az új technika, amely a helyi, károsanyag-kibocsátástól mentes fűtés, vagy egyéb megkötés (kémény

hiánya) miatt merül fel: az elektromos infrafűtéssel épített cserépkályha, amely formailag még kötetlenebb – keskenyebb, laposabb – kialakítást is lehetővé tesz. Harmath Mihály néhány ilyen munkáján a kályha egyben térelválasztó pengefalat jelent, és ezzel a legszorosabb értelemben vett épületkerámiává is válik.

HARMATH Mihály: Kordierit cserépkályha

Mihály HARMATH: Cordierite tile stove | 2015, samottos agyag, kézműves-kivitelezés, mázas égetés: 1010 °C, lüszter: 780 °C, 270x115x70 cm
Fotó: Harmath Mihály

HARMATH Mihály: Szodalit cserépkályha

Mihály HARMATH: Sodalite tile stove | 2015, samottos agyag, kézműves-kivitelezés, mázas égetés: 1010 °C, 260x115x70 cm
Fotó: Harmath Mihály

A több mint három évtizedes munka gyümölcse – itt kifejezetten a szakmai megbecsültséget, elismerést értve – az utóbbi években beérni látszik: 2017-ben Scherer József meghívta Harmath Mihály munkáit is a (Sára Ernővel közösen kurátorként jegyzett) *Körülöttünk – Iparművészet és tervezőművészet* című kiállításba (Múcsarnok, Budapest, 2017). Egyre több cikk lát róla napvilágot, szerepelt a *Dívat és dizájn* című tévéműsorban, virtuális nyilvánossága is megnőtt. Mint mondja, e szereplések lehetőséget teremtenek arra, hogy a cserépkályhák, kandallók, kerámiaburkolatú fűtőberendezések újra összetalálkozzanak az építészek, belsőépítészek munkásságával, és újra elfoglalhassák helyüket az épületkerámia műfajában, közösen kialakítva a 21. századi enteriőrök funkcionális esztétikáját.

RADVÁNYI Diána
művészettörténész

Az art deco bűvöletében

BESZÉLGETÉS ALMER ZSUZSA BELSŐÉPÍTÉSSZEL

– *Almer Zsuzsa, a bútorszobrász címmel a Magyar Iparművészet 2001. évi 2. számában Baliga Kornél írt a képző- és iparművészet határmezsgyéjére pozicionált egyedi bútoraidról. Tervezőtevékenységed koncepciója azóta sem változott, ám ezen a szűk területen továbbléptél. Készítettél művészkönyvet, kombiné-szobrokat, festesz és írsz, mire ez az interjú megjelenik, már nyomdakész lesz Münnich Aladár építész monográfiája.*

– Igen, a Nemzeti Kulturális Alap alkotói támogatásával sikerült másfél év alatt kinyomozni a Szepesiglón 1890-ben született és 1975-ben Montrealban elhunyt építészről szinte mindent, ami vele a két világháború között idehaza történt. Keveset publikáltak még a historizmust a Bauhausba átvezető art decóról, e korszak művészeiről.

– *Több lakásbelső is terveztél ennek a stílusnak a jegyében az elmúlt harminc évben, felsorolására itt most nincs mód, csak a legutóbbiról beszéljünk!*

– Közel egyévi munka után most került fotózható állapotba egy általam tervezett belső, amit szívesen

bemutatnék az olvasóknak. A Fény utcai piaccal szembeni épületet, amelyben a lakás található, Vidor Pál tervezte 1934-ben. Többek között annak a kritériumnak is eleget kellett tennie, hogy eltakarja a mögötte lévő hatemeletes ház tűzfalát. Ezt úgy oldotta meg az építész, hogy a legfelső két szintet kiugrasztotta az épület tömegéből, az így keletkezett lépcsőzetes formát pedig íves erkélyekkel finomítva zárta le. Ennek következtében a 96 négyzetméteres, két szoba hálófülkés, hallos, cselédszobás lakásnak két erkélye is lett, az egyik elég furcsa módon a konyhából nyílt.

– *Szokatlan megoldás, de funkciócserével változtattál ezen is.*

– Igen, de a koncepció kialakításán túl a beépítendő anyagok felkutatásában, a bútorok kiválasztásában tevékenyen részt vett a megrendelő is, amit ezúton is köszönök neki. Ő fiatalabb korában a szüleivel élt itt, ismerte a lakás előnyeit és hátrányait, az utóbbiakat visszaköltözése után szerette volna kiküszöbölni. Jelentős változtatásokat kért a helyiségek funkcióit illetően, és ennek köszönhetően cserélt helyet a hálószoba a konyhával. Először valamiféle amerikai koloniál stílusú lakást

ALMER Zsuzsa: Budapest II., Fény utcai lakás belsőépítészeti kialakítása, nappali szoba | Zsuzsa ALMER: Interior design of an apartment in Fény street, Budapest 2. Living room | Tervezés: 2019, kivitelezés: 2020, eredeti íves fűtőtestburkolat és meglévő art deco bútorok
Fotó: Holluby Andor

ALMER Zsuzsa: Budapest II., Fény utcai lakás belsőépítészeti kialakítása, amerikai konyha | Zsuzsa ALMER: Interior design of an apartment in Fény street, Budapest 2. Open-plan kitchen | Tervezés: 2019, kivitelezés: 2020, egyedi tervezésű bútorok, asztalosmunkák: Rácz Ferenc, Ötlet-S Bútor Kft.
Fotó: Holluby Andor

képzelt magának. Ám amikor kiderült, hogy annak milyen ismérvei és kötöttségei vannak, fokozatosan az épülettel azonos korú art deco felé tolódott a dolog. Pedig eleinte a megbízó húzódozott ettől a stílustól, talán azért, mert emlékeztette a régi miliőre. Kikötése volt, hogy a lakás ne hasonlítson korábbi otthonára, de azért néhány bútor és sok apró tárgy találja meg a helyét az újjávarázsolt terekben. A tervezési koncepció menet közben sokat változott.

– *Ahogy feltárul a bejárati ajtó, már érződik a lakás különleges hangulata. Szemben egy art deco stílusban tervezett előszobafal szinte jelzésszerűen látja el a fogas szerepét, erre csak az ideiglenesen ott lévő kabátok, kalapok akaszthatók. Helytakarékos megoldás, és a komódszerű alacsony cipőtartó sem foglal el túl nagy teret az érkezők előtt. A szűk helyiséget és az innen nyíló hall falait sötét türkizzöld színű, stilizált pálmaleveles, az előszobát pedig madártollas mintázatú tapéta borítja. Egy keskeny falfülkében fénylő tükör rögtön bepillantást enged a több helyiségből összenyitott nappalirészbe. Hirtelen nem is tudom, hogy a megduplázódott látvány melyike a valós irány. Vezessen inkább a tervező, mutassuk be a lakást az ő szemszögéből!*

– Akkor lépünk tovább a kandallós, állatbórszőnyeges, olvasófoteles hallba, mely egybe lett nyitva a nappalival és a konyhával. A harmonikaszzerűen összecuszkható ajtók levételével ugyan megszűnt a vendégszobai használat esetében jól jövő szeparáltság, de az így kitágult tér több lehetőséget adott más funkciók teljesítésére. A konyhában nem fért el az ovális ebédlőasztal, mert akkor a szigetpult csak egészen kicsi lett volna. Ezért az étkezőegyütttest áttettük a nappaliba, ami még jót is tett neki, mert a vele azonos stílusú és színű art deco régi szekrény mellé került. Mögötte van az íves sarkot követő, az épülettel együtt készült fűtőtestburkolat, mely a homlokzat áramvonalas jellegére utal a belsőben. Szellőzőbetétei eredetileg nádból készültek, de nagy felületük miatt megvetemedtek, ezért fahatású perforált lemezekre cseréltem azokat.

Nagy kihívás volt tervezői szempontból a hatalmas könyvespolc, melynek közepén egy túl magas radiátor állt. Ezért három külön egységre bontottam. Az első egység a tévét és a lemezjátszót magába foglaló nyitott tárolóbútor lett, mely kissé egy emberi alakot imitál. Előképe Ettore Sottsass posztmodern stílusú *Carlton* polca volt. A második egység egy új fűtőtestburkolat és a fölötte elhelyezett Lotz-vázlat lett. A két elemhez csatlakozó

ALMER Zsuzsa: Budapest II., Fény utcai lakás belsőépítészeti kialakítása, hall | Zsuzsa ALMER: Interior design of an apartment in Fény street, Budapest 2. Hall
Tervezés: 2019, kivitelezés: 2020, egyedi tervezésű elektromos kandalló, tapéta: INKU

Fotó: Holluby Andor

harmadik egység a falat teljes felületen borító könyvespolc. A keskenyebb polcelemek ajtóval vannak lezárva, amely felül rusztikus sárga-fehér üvegben végződik, mögé pedig rejtett világítás került.

ALMER Zsuzsa: Budapest II., Fény utcai lakás belsőépítészeti kialakítása, nappali szoba | Zsuzsa ALMER: Interior design of an apartment in Fény street, Budapest 2. Living room | Tervezés: 2019, kivitelezés: 2020, egyedi tervezésű könyvespolcok és fűtőtestburkolat, asztalosmunkák: Rácz Ferenc, Ötlet-S Bútor Kft.
Fotó: Holluby Andor

Nehéz volt funkciót találni a hajdani erkélyes konyhához vezető törtvonalú közlekedőnek. Végül tágas képtárfolyosóvá vált az öreg beépített szekrény lebontása után. Ez lett a „japán szoba” a képek, a felirat és a rizslámpa miatt is.

A régi konyha helyére került a háló. Csendesebb az épületnek ez a frontja, és szebb a kilátás is erről az erkélyről. Vaníliásárga színű pévécépadlós a helyiség, a franciaágyhoz tartozó éjjeliszekrényen kívül szinte nincs is más berendezési tárgy itt, csak egy fekete, térbe állított ülőkád. A kád melletti falra fekete angyalszobrocskás falikar került, mely szemérmesen az erkély felé fordítja tekintetét. A külön helyiséges vécé dzsungelmintás tapétát kapott. Merész választás volt a sárga pévécépadló, mely három helyiséget (vécé, közlekedő, háló) burkol, és jó ellenpontja lett a feketére festett lábzatoknak és nyílászáróknak. Ez is hozzájárul a lakás egészének art deco jellegéhez. A fürdőszoba, mivel igen sötét helyiség volt, fehér színű, szürke erezetű carrarai márványra emlékeztető nagy méretű csempeburkolatot kapott. Szerencsére volt belőle csúszásgátló változat is, a padlóra ez került. A fürdőszoba legszebb része az alkóvba helyezett zuhanyzó. A krómozott, art deco stílusú kiegészítő tárgyak feledtetik, hogy csólabas mosdót nem sikerült beszerezniünk horribilis ára és a szerkezet ormótlan csomópontja miatt is.

Utoljára maradt a lámpák kiválasztása, ennek már igen szűkös pénzügyi kerete volt. Így azután a nappaliban mégiscsak maradt a mama csillárja, igaz kissé felújítva, a gyertyáit feketére festve. Az étkező fölé egy ólmozottüveg lámpa került, kicsit Frank Lloyd Wrightot idézve,

antikboltból beszerezve. A többi lámpa más-más helyről való, megérte a sok utánajárást.

– *Az apróbb kiegészítők, tárgyak, képek elhelyezése is tervezői feladat volt?*

– A megbízó a régi lakásából több mindent szeretett volna átmenteni. A családi emlékeket felidéző színes fotó pontosan illik a tollmintás tapétához, a fekete-fehér családi fényképek pedig a szintén fekete-fehérre hangolt háztartási szobában találták meg a helyüket. Végül felkerült a bejárati ajtóra az art deco betűtípussal megtervezett névtábla is. Vége lett a munkának, amit gondolatban még mindig tökéletesítenék.

ALMER Zsuzsa: Budapest II., Fény utcai lakás belsőépítészeti kialakítása, fürdőszoba | Zsuzsa ALMER: Interior design of an apartment in Fény street, Budapest 2. Bathroom | Tervezés: 2019, kivitelezés: 2020, alkóvos zuhanyzó, madárkalitka lámpa
Fotó: Holluby Andor

– *Köszönöm, hogy részletesen bemutattad ezen a munkádon keresztül a belsőépítészeti tervezést és annak megvalósulási folyamatát, valamint hogy bepillanthattunk kissé az art deco világába is.*

GYÜRKY András
belsőépítész

Mecenzéftől a Mercedes-Benzig

ADALÉKOK A 20. SZÁZADI NÉMET–MAGYAR TERMÉKTERVEZÉSI KAPCSOLATOK KUTATÁSÁHOZ III.

A cikk a korábbi két lapszámunkban (2020/6, 39–45., 2020/7, 40–47.) megjelent, a német–magyar designkapcsolatokat bemutató írás befejező része.

Két világ – kétféle minőség a második világháború után

A második világháború drámai módon zárta le újra az addigi – óriásivá nőtt, egyben végtelenen eltorzult – fejlődést Németországban. A hitleri fasizmust legyőző szövetségi haderő révén a gyárak, városok nagy része elpusztult, a lakosság, főként a felnőtt férfilakosság meghalt vagy hadifogoly volt, az ország pedig – a korábbi példaképből – megtagadott kultúrává vált. Hosszú évek kellettek, amíg kialakult egy – pontosabban a kettéosztott országban (Német Szövetségi Köztársaság [NSZK] és Német Demokratikus Köztársaság [NDK]) egy-egy – új világ képe. A talpra állás Németország nyugati felében olyan pragmatikus lépésekkel indult, mint amilyen a *Volkswagen* „Bogár” tömeges termelésének beindítása volt, és amely végül óriási piaci sikerhez vezetett. Többféle változatban (standard, cabriolet, illetve egyre növekvő méretű hátsó

ablakkal, lökhárítóval és más javításokkal) gyártották a negyvenes évek végétől fél évszázadon át az európai piacon túl az Újvilágban is.⁴⁵ Hasonló jelentőségű volt a Mercedes-Benz 300-as típusának kibocsátása 1951-ben.

A Bauhaus szellemének újraélesztése az ötvenes évek első harmadában történt Ulmban. A *Hochschule für Gestaltung* (a továbbiakban: HfG Ulm) 1953-ban megalapító Inge Scholl és férje, Otl Aicher grafikus, valamint az egykori svájci bauhäusler, az időközben sokoldalú alkotóként világszerte ismertté vált Max Bill⁴⁶ a Bauhaus-eszmék folytatását kísérelték meg tiszteletre méltó módon. Vállalkozásukról azonban rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy korszerűsítésre szoruló a megváltozott történeti körülmények között – a valóságos feladatoknak és lehetőségeknek megfelelően – a művészetektől a tudományok irányába. Az irányváltásról már új vezetés, sőt új világrészről érkezett nemzedék gondoskodott, és hozta létre a második világháború utáni

Volkswagen „Bogár”. Gyártó: Volkswagen AG
Volkswagen ‘Beetle’. Manufacturer: Volkswagen AG | 1949

KM 3 konyhai robotgép. Terv: Gerd A. MÜLLER
(Fritz EICHLER vezetésével). Gyártó: Braun GmbH
KM 3 kitchen robot. Design: Gerd A. MÜLLER (under Fritz EICHLER’s
supervision). Producer: Braun GmbH | 1958

Mercedes-Benz 300S Coupé gépkocsi. Gyártó: Mercedes-Benz AG | Mercedes-Benz 300S Coupé car. Manufacturer: Mercedes-Benz AG | 1954

időszak legjelentősebb oktatási eredményeit Nyugat-Európában.⁴⁷ A nemzetközi oktatógárdában – Aicheren és Billen kívül – a holland–svájci Hans Gugelottól és az argentin Tomás Maldonadótól, aki Billtől átvette az intézmény vezetését, az osztrák Herbert Lindingerig⁴⁸ – megtaláljuk a korszak legjobb tervezőit és teoretikusait, akik rövid időn belül bizonyítottak a gyakorlatban is, mindenekelőtt a *Braun* cég vállalati, termék- és grafikai arculatának a kialakításával.

A német viszonylatban voltaképpen kicsi, elektromossági cikket gyártó magánvállalat rövid időn belül világhírnévre tett szert a Hans Gugelot és Otl Aicher által megfogalmazott vállalatiarculat-program alapján gyártott konyhafelszereléssel és személyi tárgyaival.⁴⁹ Voltaképpen a korszerű és időtálló formákkal a Bauhaus érett alapelveit vitték tovább, és valósították meg az ötvenes évek végétől meglóduló nagy ipari-gazdasági fejlődésben, a vásárlói középréteg pénztárcájának megfelelően. Modern klasszikusokat hoztak létre, amelyek évtizedek múltán is állták a versenyt a nemzetközi piacon. E programot egyébként széles körű vásárlói támogatás kísérte, aminek régi hagyományai voltak a német kultúrában – és ezt erősítették az iskolák és a múzeumok is.⁵⁰

A HfG Ulm és a Braun termékek nagy hatást gyakoroltak a terméktervezésre Európa-szerte, különösképpen a kelet-

Braun SK4 rádiós lemezjátszó. Terv: Hans GUGELOT – Dieter RAMS. Gyártó: Braun GmbH

Braun SK4 radio record player. Design: Hans GUGELOT – Dieter RAMS. Manufacturer: Braun GmbH | 1957

közép-európai régióban. Hans Gugelot munkáinak szerepét a Medicor Művek gyártmánykialakításánál éppen úgy felfedezhetjük, hogyan plasztikus formálású műanyag televíziójának hatását az Orion cég *Néptelevíziójára*. Hans Roericht rakácsolható éttermi asztali porcelánkészlete hasonlóképpen nagymértékben befolyásolta a szakterület tervezőit.⁵¹

A Braun cég maga is súlyt helyezett imázsának erősítésére, vállalati fejlődésének elősegítésére. 1968-tól indította el a fiatal tervezők számára kiírt nemzetközi pályázatot, amelyen a Magyar Iparművészeti Főiskola (a továbbiakban: MIF) formatervező szakos hallgatói is sikerrel vettek részt. Szabó Károlynak a látássérült gyerekek számára készült díjnyertes tárgyai ma is elismerést keltők, és csak sajnálni lehet, hogy sem itthon, sem külföldön nem jelentkezett rájuk gyártó vállalat.⁵²

Az ulmi főiskola messze sugárzó híre távoli országokból is vonzotta a fiatalokat. Így került oda a hatvanas évek közepén a MIF Ipari Formatervező Tanszékén frissen diplomázott Lengyel István⁵³ is, aki 1964-ben kezdte előbb ösztöndíjas, majd tanársegédi tevékenységét a Herbert Lindinger – a kitűnő tervező és fontos designtörténeti és -elméleti munkák szerzője – által vezetett formatervező tanszéken. Innen indult el 1966-ban a hamarosan nemzetközileg is elismert – az európai országokon kívül az Egyesült Államoktól Dél-Koreáig jegyzett – oktatói

tevékenysége: rövidesen már az esseni Folkwangschule für Gestaltung docenseként, majd 1972-től az Universitát Essen keretein belül működő tervező tanszék vezetőjeként. Termékterveivel, valamint a német formatervezők szövetségének (Verband Deutscher Industrie Designer, elnök: 1986–2000) vezetőjeként is meghatározó alakja volt a német design alakulásának. Tanítványai számos hazai és nemzetközi díjat nyertek, többen német nagyvállalatok vezetőiként dolgoztak a továbbiakban.

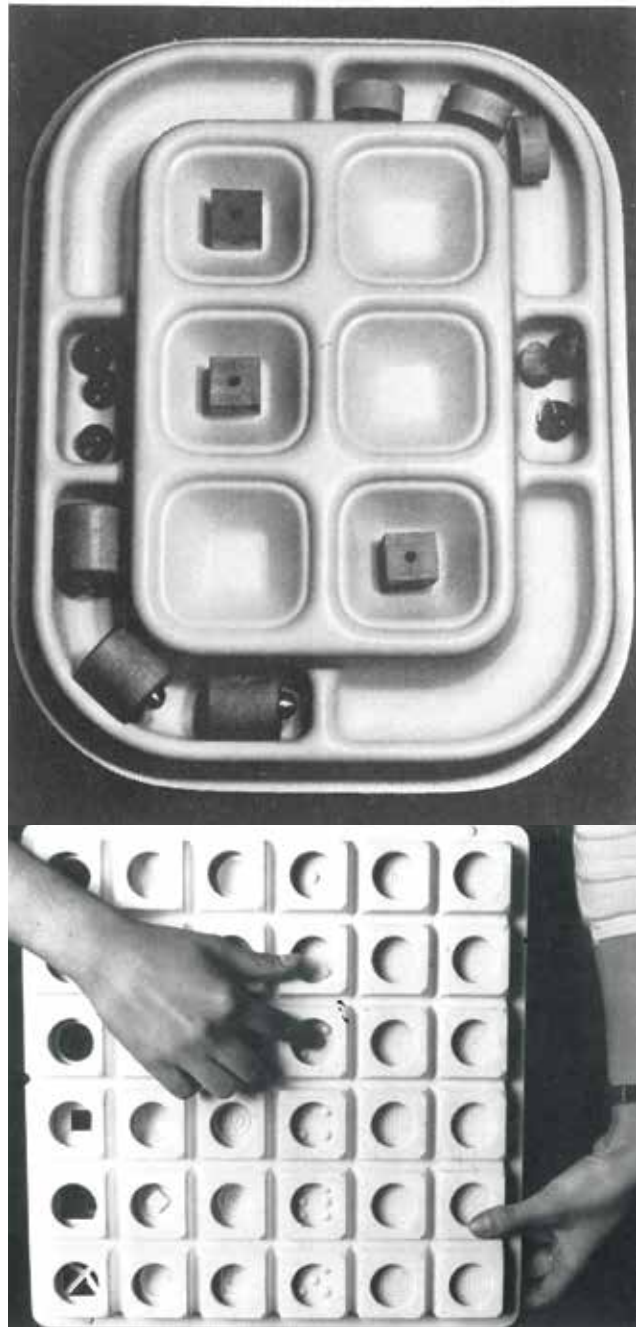
Hans ROERICHT: TC 100 rakácsolható porcelánkészlet.

Gyártó: Rosenthal AG

Hans ROERICHT: TC 100 stackable ceramic tableware.

Manufacturer: Rosenthal AG | 1959 (Museum Ulm)

Fotó: Wolfgang Siol / Museum Ulm

SZABÓ Károly látássérült gyerekeknek tervezett játéka

Károly SZABÓ's toys designed for visually impaired children | 1973–1974

Fotó: Csígi László

Forrás: Ernyey Gyula: Az ipari forma története. Budapest, 1982, 177.

Trabant 601 széthajtogatható német nyelvű prospektus | Trabant 601 fold-out brochure in German | 1964

Bár az ulmi főiskola a hatvanas évek utolsó harmadára – a diáklázadások évében – gazdasági okok miatt bezárta kapuit, tovább élő szellemi hatásaként meg kell említenünk még egykori végzettjének, Gui Bonsiepének a hetvenes évek eleji chilei szociáldesign-kísérletét.⁵⁴ A chilei példa élénk nemzetközi érdeklődést keltett, különösen a közép-európai országok oktatási intézményeiben követték – érthetően – figyelemmel.

A nyugatnémet ipari és kutatási eredmények egyébként már a hatvanas évek közepétől megjelentek a hazai oktatásban és teóriában. Mindenekelőtt Csonka Dániel úttörő magyar nyelvű műszaki felsőoktatási jegyzetében meghatározó a német szakirodalom súlya, de idesorolhatjuk a Dózsa-Farkas András – Németh Aladár szerzőpáros által a gépipari formatervezésről írt könyvet, valamint az első, a szélesebb olvasóközönségnek szóló ismeretterjesztő munkát: Erdöss Pál művét is.⁵⁵ Erdöss Pál kötetében a Mercedes-Benz/Daimler termékek, illetve a Barényi Béla irányításával megvalósított biztonságtechnikai megoldások a megbízhatóság és a magas műszaki és formai minőség kitűnő példáiként szerepelnek.⁵⁶ Emellett említést érdemelnek az egyetlen hazai szakmai folyóiratban, az *Ipari Művészet*-ben közölt rövidebb-hosszabb híradások is, mindenekelőtt Herbert Lindinger és Wend Fischer kitűnő írásai.⁵⁷ Pályakezdésem idején a Neue Sammlung igazgatójától, Wend Fischertől kaptam azokat az értékes, nagyrészt általa írt és/vagy szerkesztett kiadványokat a terméktervezés – addig soha nem hallott – 19–20. századi funkcionális eredményeiről, amelyek alapján mertem belevágni az egyetemes tervezés feltérképezésébe és oktatásába a MIF-en. Végül 1978-ban megjelent

Volkswagen Golf személygépkocsi. Terv: Giorgetto GIUGIARO.
Gyártó: Volkswagen AG | Volkswagen Golf car.
Design: Giorgetto GIUGIARO. Manufacturer: VW AG | 1974

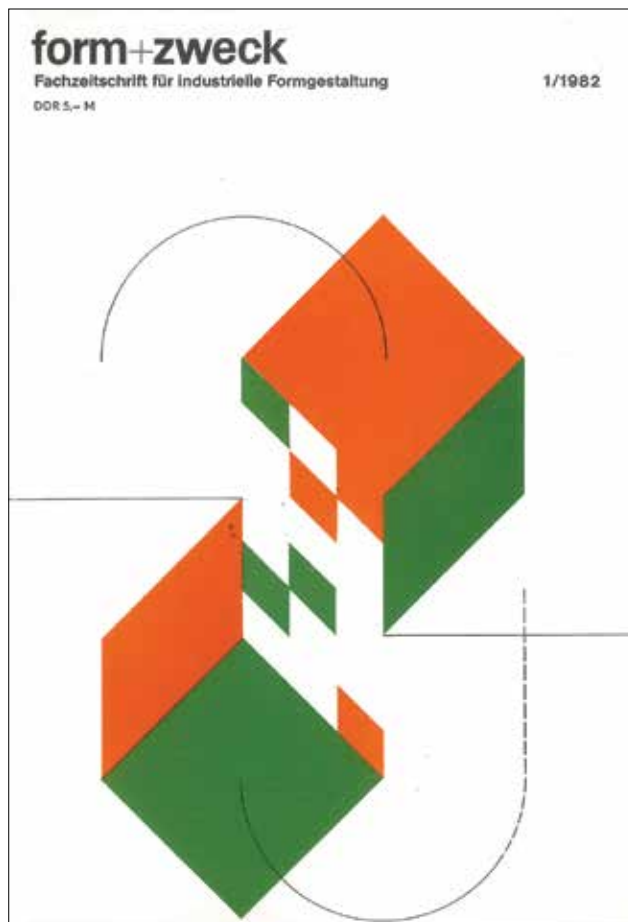
Wilhelm Braun-Feldwegnek, a Hochschule der Künste Berlin professzorának könyve is, ami hozzájárult a hazai formatervezés-oktatásban és szakmai életben uralkodó művészeti felfogással szemben egy differenciáltabb, a design önálló, autonóm értelmezéséhez.⁵⁸

Az élenjáró nyugatnémet formatervezési eredmények Lengyel István mellett másokat is csábítottak ottani munkavállalásra. Munkásságukról azonban a század végére széles körben ismertté vált ifj. Dózsa-Farkas András és Dózsa-Farkas Kinga (Gebefői Kinga) bútortervező-páros kivételével ez ideig keveset tudunk.⁵⁹

A nyolcvanas években mind nyitottabbá váló nyugat-európai kapcsolatainkban az NSZK egyre jelentősebb súllyal szerepelt kiállításaiival. Ennek során a hazai terméktervezés színvonalának elősegítésére 1975-ben létrehívott Ipari Formatervezési Tájékoztató Központ,

népszerű nevén Design Center által rendezett rangos budapesti termékbemutató nyugatnémet anyaga itt maradt Magyarországon. A Rat für Formgebung ajándékként 1982-ben bekerült az Iparművészeti Múzeum akkor formálódó *Modern Osztályának* gyűjteményébe.⁶⁰

A háború utáni négy évtized jellemzőinek számbavételekor nem feledkezhetünk meg a hazai szakma NDK-beli kapcsolatairól sem. A felsőoktatási intézmények külföldi összeköttetéseit ugyanis – a kormányzati politikának megfelelően – a hatvanas évektől alapvetően a szocialista országok jelentették, s ugyanez volt jellemző a szakmai testületekre is. A MIF-nek közvetlen összeköttetései voltak az NDK intézményeivel: Halle, Weimar és Kelet-Berlin főiskolaival, a szakmai szövetségeknek egymással, az Iparművészeti Tanácsnak, majd az Ipari Formatervező Tanácsnak a kelet-berlini Formatervezési Kutatóintézettel (Amt für Industrielle Formgestaltung), valamint az általa megjelentetett *form + zweck* folyóirattal. Emlékeztet diákcseréket és szakmai összejöveleket bonyolítottunk a hatvanas-hetvenes évek fordulójától egészen a nyolcvanas évek végéig.⁶¹ A *form + zweck*ben pedig több alkalommal is nagyobb magyar történeti és – súllyal – kortárs formatervezési anyag

A form + zweck ipari formatervezési szakfolyóirat címlapja
Title-page of the form design periodical form + zweck | 1981

jelent meg immár a több száz éves együttműködési hagyományainknak megfelelően nemcsak az NDK, de Európa németül olvasó közönsége számára is elérhetően. Ugyanez érvényes az általuk szerkesztett önálló kiadványokra is.⁶²

Internationales Bauhaus-Kolloquium. Tudományos folyóirat címlapja
Internationales Bauhaus-Kolloquium. Title-page of the scientific periodical 1987, Weimar

A keletnémet eredmények magyarországi terjesztésére Budapesten, a Deák téren NDK Centrum létesült 1968-ban. Változatos programjaival, nem utolsósorban a közép-európai régióban magas színvonalú, hiányt pótló termékbemutatóival fontos szerepet játszott életünkben. Mindazonáltal, ha a keletnémet tárgykultúra szellemét és hatását ez időből csak egyetlen példával és egyetlen szóval jellemezhetnénk, akkor az – úgy gondolom, sokakkal egyetértésben – csak az 1959-től nálunk is megjelent *Trabant* lehet.⁶³ Ez a napjainkra ikonikussá lett kocsi, amelyből már 1971-ben ötvenezer darab

Stefan LENGYEL: Négycsatornás gázmérőkészülék. Gyártó: GFG
Stefan LENGYEL: Four channel gas monitor device. Manufacturer: GFG 2006

futott a hazai utakon, magába tömörített mindent e korszakból: sokak vágyálmát, státusszimbólumát, másoknak fölülmúlhatatlan életesszközét. A *Trabant* a leszegényített *Volkswagen Bogár* utódja volt a szocialista relációban, szerényebb kivitelben, de már műanyag karosszériával, olcsón és elnyűhetetlenül, mindig útra készen, megbízhatóan, az akkor még nem tudatosult környezetszennyező megoldásaival együtt. Szeretett családtag volt a kollektív szegénységben, olyannyira, hogy végül több mint hárommillió kocsi érkezett hozzánk 34 év alatt.

Természetesen nem feledkezhetünk meg a további keletnémet áruk: műanyag tárgyak, elektromossági cikkek (porszívók, hajszárítók, konyhai gépek stb.), nem utolsósorban fényképezőgépek (*Praktica*, *Exakta Varex*), valamint járművek (*Simson* mopedek, motorkerékpárok, *Wartburg* gépkocsik stb.) jelentős szerepéről sem. Ezek mind a magasabb minőséget képviselték a szocialista országok hazai választékában. Sokuk még ma is működik, segítik mindennapi életünket.⁶⁴

A hetvenes-nyolcvanas évek képét mindazonáltal még egy – magyar kezdeményezésű és szervezésű – témával és történettel ki kell egészítenünk – a teljesség igénye nélkül. Ez a Kelet és Nyugat közvetlen találkozását szolgáló *Zsennyei Műhely* működése volt a hetvenes évek végétől a rendszerváltás elejéig. Ezen a helyen eszmét cserélhettek mindazok, akik nyitottak voltak egymás véleményére a terméktervezés területén a design legkülönbözőbb értelmezése alapján, vagy egyszerűen csak jól akarták érezni magukat a sokszor fojtogató hétköznapi életben egy szívélyes és természetbarát környezetben. A soknemzetiségű

előadók vagy csak vendégek között megfordult az NDK számos vezető formatervezési szakembere.⁶⁵ Az évek során mindnyájan jó hírért vitték az ott tapasztaltaknak, öregbítették országunk hírnevét.

Az ezredfordulón

A világ legnagyobb politikai változása a második világháború után kétségtelenül a kétpólusú világ felbomlása volt az ezredfordulón. Magyarország e téren kétségkívül élenjáró volt, és a Nyugatra távozni szándékozó NDK-menekültek előtt az 1989. szeptemberi határnyitás meghatározó volt nemcsak a kettéosztott Németország egyesítése, de ezen túlmutatóan a további európai változások tekintetében is.

A társadalmi és gazdasági változások kezdetei természetesen jóval korábbra nyúlnak vissza, valójában már 1968-tól, majd 1975-től megtalálhatók a minőségjavítás és a terméktervezés-irányítás területén. Ezek még a rendszerjavítás, a korrekció szellemében születtek (*Kiváló Áruk Fóruma*, 1968, az Iparművészeti Tanács átszervezése nyomán az *Ipari Formatervezési Tanács* és az említett *Design Center* és a *Zsennyei Műhely*). A hetvenes évek közepétől azonban mindinkább nyilvánvalóvá váltak a nehézségek az ipari termelésben és a gazdaságirányításban egyaránt – néhány kiemelkedő régi gyár (*Ganz Villamossági Művek*, *Ikarus*) kivételével. Erről kritikusabban fogalmazó tervezőink hírt is adtak közvetlen gyáripari tapasztalataik nyomán a szakmai orgánumban.⁶⁶ A nyolcvanas évek elejétől viszont már kendőzetlenebbé váltak az egyre romló gazdasági helyzetről szóló híradások, és megjelentek az

Design: Stefan LENGYEL. Életmű-katalógus címlapja
Design: Stefan LENGYEL. Title-page of the oeuvre catalogue
2007, terv: NAGY Norbert, szerkesztette: HALASI Rita Mária

Flying Objects Design Studio (HÚNFALVI András, LAUFER Ferenc):
Hand-in-Scan kézhigiéniai szkennel
Flying Objects Design Studio (András HÚNFALVI, Ferenc LAUFER):
Hand-in-Scan, scanner of hand hygiene
A Red Dot Award 2015-ös nyertese

alapvető változásokat sürgető felhívások a felső politikai vezetés részéről is.⁶⁷ A lakosság külföldi tapasztalatai, a hazai üzletekben árusított külföldi cikkek – a hazai produktumoknál igényesebb, nem utolsósorban az NSZK-ból származó minőségi termékek – pedig csak fokozták a feszültségeket. Ennek során a nyolcvanas években a kulturális kormányzat megpróbálkozott egy korát meghaladó – társadalmi környezetével ugyanakkor nem egyeztetett – korszerűsítéssel a MIF tervezőképzésében.⁶⁸

A nyolcvanas évek végén bekövetkezett rendszerváltozás után igen attraktívan indultak új kapcsolataink. 1992-ben az éppen padlóra került hazai tervezőszakmát felrázta a *Tervezzünk Opelt!* országos pályázat, amelyet ráadásul egy fiatal főiskolai hallgató, Kukorelli Péter nyert meg a szakma nagy öregjei előtt. Ez a nyertest – és a mögötte végzett fiatalokat is – sikeres külföldi tanulmányokhoz, majd pedig munkavállaláshoz segítette a német, illetve más nagy autóvállalatoknál.⁶⁹

Ugyancsak stimuláló szerepet töltött be az 1985 óta mind gyakrabban hazlátogató Stefan Lengyel professzor, aki címzetes egyetemi tanári címet kapott a MIF-en, és aktívan részt vett a Magyar Formatervezési Tanács munkájában. Esseni nyugdíjazását követően – 2001 és

2007 között – pedig elvállalta az akkor már Magyar Iparművészeti Egyetem (MIE), majd Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) Formatervező Tanszékének irányítását is, több évtizedes sikeres oktatói és tervezői, nemkülönben szervezői tapasztalatait hasznosítva egykori intézményében.⁷⁰ Az ő közvetítésével, szakmapolitikai szerepvállalásával jelentek meg olyan német cégek a magyar felsőoktatásban, mint a Braun, a Mercedes (Daimler AG), a Miele, a Grohe és a Vorwerk, gyakorlati feladatokat ajánlva a hallgatóknak. A MOME növendékei így közvetlenül megismerhették a német nagyvállalatok munkáját, személyes kapcsolatba kerülhettek a designstúdiókkal és vezető munkatársaikkal, akik közül többen ráadásul Lengyel egykori növendékei voltak. A cégek nemcsak élő feladatokat hoztak, de a Mercedes támogatásával 2010-ben beindult a járműtervezés MA (Master of Arts, mesterképzés) szakirány is az egyetemi képzésben. Ennek vezetője – a Lengyel Istvánnal kezdettől együtt dolgozó – Scherer József professzor lett 2017-ig, nyugdíjba vonulásáig.⁷¹

A Mercedesszel együttműködve a MOME több nagy emlékezetes kiállítást rendezett az Iparművészeti Múzeumban és a Ludwig Múzeumban. Kiadványaik mellett a legjobb hallgatók németországi tanulmányainak támogatása, majd munkavállalása szintén e kapcsolatok következménye és eredményeinek elismerése.⁷²

A német terméktervezés teljesítményének magyar elismerését jelentette – Lengyel professor emeritusi és állami kitüntetésén túl – a Mercedes szakmai vezetőinek, Peter Pfeiffernek és Gorden Wagenernek a MOME tiszteletbeli professzora címmel, valamint a Braun cég egykori sikerei kimunkálása irányítójának, a fenntartható fejlődés egyik úttörő terméktervezőjének, Dieter Ramsnak⁷³ Moholy-Nagy-díjjal való megadományozása. A car styling ipari gyakorlata mellett a legjobb német hagyományokat és a 20. század alapvető terméktervezési eredményeit összegző ramsi tervezésfilozófiának hivatalos egyetemi megbecsülése tovább erősítette kapcsolatainkat az új évezred elején. Ugyanezt szolgálták a múltbeli közös események megünneplései a Bauhaus létrejöttének 90., majd 100. évfordulója kapcsán. A Bauhaus eredményeiről és újabban a bauhäusler magyarokról is számos híradás született az idő során.⁷⁴ Javunkra legyen mondván, hogy a 90. születésnapot is méltón megünnepeztük Pécsen, illetve Budapesten. Mégpedig nem mindennapi módon, közösen: Pécsen magyar–német együttműködésben, míg Budapesten, a Román Kulturális Intézetben magyarok, szlovákok és románok egyhetes előadás-sorozattal.⁷⁵ A századik születésnapot a hazai szakma művészeti kiállításokkal (Magyar Nemzeti Múzeum, Ludwig Múzeum), a Magyar Tudományos Akadémia

A Ludwig Múzeumban rendezett Bauhaus100. Program a mának – Kortárs nézőpontok című kiállítás katalógusának címlapja
Front cover of the catalogue of the exhibition Bauhaus100. Programme for the now – Contemporary viewpoints held in the Ludwig Museum
2019

(MTA) Építészettörténeti, Építészetelméleti és Műemléki Állandó Bizottság az MTA Településtudományi Állandó Bizottsággal közösen szervezett konferenciával és az előadások publikálásával, az *Új Művészet* és a *Magyar Iparművészet* folyóiratok pedig önálló számmal ünnepelték meg széles olvasói körben.⁷⁶ A német–magyar terméktervezési kapcsolatok legújabb fejezetét képezi a magyar tervezők és vállalatok bekapcsolódása a mára világszerte mindjobban elismert *Red Dot* (eredetileg *Roter Punkt*) pályázati rendszerbe. Az 1954-től működő, és Peter Zec professzor irányításával a kilencvenes évektől kiteljesedett díjat már nemcsak terméktervezők nyerhetik el gyártmányaikkal, hanem grafikusok és designkonceptciók alkotói is. Első terméktervező díjasunk a mára nemzetközileg elismert Losonczy Áron volt üvegbetonjával 2004-ben, de napjainkig már tucatnyian szerezték meg a díjat.⁷⁷

Ugyancsak tovább növekszik azon tervezők száma is, akik már a rendszerváltás után, az új évezredben kezdték szakmai pályafutásukat német vállalatoknál, jellemzően az autóiparban. A már Németországban végzett és rangos nemzetközi eredményekkel bíró Kovács Miklós mellett többen a Mercedes-program révén kerültek ki: így Németh Gábor Tamás, Stunya János és társai.⁷⁸

Mindezek a terméktervezési események csupán a hosszú idejű, gazdag kapcsolataink legjelentősebb momentumai, úgymond a jéghegy csúcsát jelentik. Mélyebb és szélesebb körű további kutatásuk – ismereteink és helyzetünk pontosításán túl – hathatós segítséget nyújthat jövőbeni együttműködésünk tervezéséhez, további alakításához. Németország nem csak a múltban, napjainkban is legfontosabb, legsokoldalúbb partnerünk.

ERNYEY Gyula
designtörténész

45. A Volkswagen háború utáni történetéről bővebben lásd Martin József: *A Volkswagen-sztori*. Budapest, 1978; 80 éves a Volkswagen-csoport – A Bogártól a világméretű mobilitási szolgáltatóig. *Autopro.hu*, 2017. június 14. <https://autopro.hu/gyartok/80-eves-a-volkswagen-csoport-a-bogartol-a-vilagmeretu-mobilitasi-szolgáltatoig/186442>

46. Inge Scholl (Ingersheim, 1917 – Leutkirch im Allgäu, 1998) a *Fehér Rózsa* elnevezésű Hitler-ellenes csoport tagjaként kivégzett Hans és Sophie Scholl testvére, férje Ottó Aicher (Ulm, 1922 – Günzburg, 1991) tervezőgrafikus, a Scholl testvérek régi barátja, a müncheni 1972. évi olimpia mintaadó piktogramjainak alkotója. A sokoldalú Max Bill (Winterthur, 1908 – Berlin, 1994) festő, szobrász, ipari formatervező és művészeti író közvetlen hatással volt a magyar újkonstruktivizmus alkotóira (Fajó János és társai) is.

47. A HfG Ulm történetéről több összefoglalás született, legutóbbi Herbert Lindinger: *Ulm Design. The Morality of Objects*. Hochschule für Gestaltung Ulm, 1953–1968. Cambridge, 1991.

48. Tomás Maldonado (Buenos Aires, 1922 – Milánó, 2018) argentin festőművész, designer és designteoretikus. 1954 és 1966 között tanára, majd rektora és prorektora a HfG Ulm-nak. Később több országban, végül évtizedeken át Olaszország különböző egyetemén oktatott. Herbert Lindinger (Wels, 1933–) osztrák ipari formatervező a terméktervező osztály vezetője volt Hans Gugelot után 1962 és 1968 között.

49. Hans Gugelot (Makassar, 1920 – Ulm, 1965) Indonéziában született svájci–holland mérnök és designer, a rendszerelvű tervezés egyik úttörője. – Irod.: Christiane Wachsmann (Hrsg.): *Hans Gugelot. Die Architektur des Design*. Stuttgart, 2020.

50. Az 1907-ben alapított Neue Sammlung a design legkorábbi és legnagyobb ipari tárgygyűjteményét őrző-bemutató múzeuma. Wend Fischer (Berlin, 1916 – München, 2005) vezetésével készültek a hatvanas évek emlékeztető funkcionálisdesign-kiallításai a shakerekől a DWB-ig.

51. A követő formatervezés elég általános eljárás volt a nyugat-európai törvényeken kívül álló országokban az NDK-tól Magyarországon át a Szovjetunióig.

52. A Braun-Prize-ot 1968-ban alapították. Szabó Károly munkájáról bővebben lásd Ernyey Gyula: *Az ipari forma története*. Budapest, 1982, 176–177.

53. Lengyel István (Stefan Lengyel, Budapest, 1937–) ipari formatervező, egyetemi tanár. Munkásságáról lásd életmű-kiallításának (2007. október 11. és november 24. között, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Ponton Galéria, Budapest) katalógusát: Halasi Rita Mária (szerk.): *Design: Stefan Lengyel*. Budapest, 2007.

54. Gul Bonsiepe (Glücksburg, 1934–) a HfG Ulmban végzett, majd 1964 és 1968 között tanára is volt. Munkásságáról lásd 52. jegyzet, Ernyey Gyula: i. m. 174. és 175. (szerk.): *Design – Alapelvek. Válogatás az ipari forma irodalmából*. Budapest, 1981, 402–408.

55. Csonka Dániel: *Formatervezés a gépiparban*. Budapest, 1963; Dózsa-Farkas András – Németh Aladár: *Formatervezés a gépiparban*. Budapest, 1966; Erdőss Pál: *Ipari formatervezés*. Budapest, 1967.

56. Lásd 55. jegyzet, Erdőss Pál: i. m.

57. Wend Fischer első magyar nyelvű írása: Amikor a fejlődés történelemmé válik. (*Cikkgyűjtemény az ipari művészetéről. Tárgyformálás. Környezetkultúra*. No. 1. Szerk. Bánszki Pál. A Népművelési Intézet és az Iparművészeti Tanács közös kiadványa, 1963, 80–101.) és Herbert Lindinger első írása: A formatervezés története. (*Ipari Művészet*, 1965/III. 49–59 és IV. 49–64.)

58. Wilhelm Braun-Feldweg (Ulm, 1908 – Würzburg, 1998) ipari formatervező, főiskolai tanár és szakíró. *Industrial Design heute* (1966) című könyve magyarul *Ipar és forma* címen jelent meg a Corvina Kiadónál 1978-ban.

59. A Dózsa-Farkas Design Team eredményeiről az interneten is olvashatunk (Huszár Judit: Noé bárkája. Interjú a Dózsa-Farkas designerpárossal. *Hg.hu*, 2011. június 9. <http://hg.hu/cikkkek/design/12107-noe-barkaja-interju-a-dozsa-farkas-designerparossal>), Bruckner Attila, Burdics Imre, Csonka Dániel szerepéről egyelőre nem.

60. A Rat für Formgebung ajándéka a Modern Osztály 1995. évi felszámolásáról részint szétosztásra került az Iparművészeti Múzeum régi osztályai között, részint pedig átkerült az Országos Műszaki Múzeum gyűjteményébe.

61. Különösen a hallei főiskolával voltak a MIF-nek sikeres csereprogramjai a hatvanas évek végétől kezdődően. Később, a hetvenes-nyolcvanas évtizedekben nyitottabbá

váló keletnémet szakmai intézmények nemzetközi rendezvényein (Weimar, Erfurt, 1987) több ízben szerepeltek magyar kiállítók és előadók.

62. A magyar számok mindkétszer „Formgestaltung in Ungarn” címen jelentek meg a *form+ zweckben* (1/1975, 16–30. és 1/1982, 11–48.)

63. Az ötvenezredik Trabantot már 1971-ben megünnepelte az *Autó Motor* folyóirat (4. sz.), majd 2015-ben (november 27.) újraközölte immár történeti írását.

64. *NDK Centrum*. Budapest V., Deák tér 3. (korábban Engels tér 3.) Megemlékezés róla: Szedlák Ádám (Ádám Szedlák): *Az NDK Kultúrcentrum. Anno Budapest*, 2018. október 30. <https://annobudapest.wordpress.com/2018/10/30/az-ndk-kulturcentrum/>

65. Az 1978-ban alapított Zsenyei Műhelyről lásd Dr. Szilágyi B. András – Lelkes Péter: *Design 35. Zsenyei Műhely 1978–2013*. Budapest, 2014.

66. Például Karmazsin László interjúja: Kertész Péter: A formatervezés... *Ipari Forma*, 1985/3.

67. Berend T. Iván: Felzárkózás vagy lemaradás? Egy évtized tanulságai. *Magyar Nemzet*, 1983. december 24. 11.

68. Gergely István (Budapest, 1930–) belsőépítész, kiállítástervező, szakíró. Rektori tevékenysége idején (1982–1992) került sor a háromszintű felsőoktatási rendszer kísérleti bevezetésére Magyarországon.

69. Az *Autó Magazin* által meghirdetett pályázaton első díjat nyert Kukorelli Péter tanulmányait a londoni Royal College of Art-on folytathatta, majd német gyáraknál, később itthon dolgozott, évek óta pedig Spanyolországban él és alkot. A második helyezett Bocsi Attila az Egyesült Államokban folytatta pályáját.

70. Lengyel István szerepéről bővebben lásd 53. jegyzet, *Design: Stefan Lengyel*. i. m.

71. A MOME és a Mercedes-Benz együttműködésének összefoglalása: *Speed. 15 év járműtervezés a Daimler AG támogatásával a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem és a Mercedes-Benz Design együttműködésében*. Szerk. Hamvai Kinga, Budapest, 2017.

72. A kiállításokról és kiadványokról ugyancsak a *Speed* katalógus (71. jegyzet) ad átfogó képet.

73. Dieter Rams (Wiesbaden, 1932–) építész, ipari formatervező. 1961 és 1995 között volt a Braun cég formatervezési vezetője. Megjegyzendő, hogy tervezői tevékenysége már a hetvenes évektől ismert volt az intézményben, a „Good design”-ról fogalmazott 10 pontja pedig előbb a német *Form*, később az *Ipari Forma* folyóirat lapjairól is. Ernyey Gyula: Dreyfuss 5 pontjától Rams tízparancsolatáig. *Ipari Forma*, 1992/1.

74. Összefoglaló irodalma *A művészettől az életig. Magyarok a Bauhausban* kötetben található, 32. jegyzet, Bajkay Éva (szerk.): i. m.

75. A Bauhaus 90. jubileumának eseményei: *A művészettől az életig. Magyarok a Bauhausban* című kiállítás a pécsi Janus Pannonius Múzeum – Modern Magyar Képtárban 2010. augusztus 15. és október 24., valamint *3 B – Bauhaus, Bukarest, Budapest* kiállítás és előadás-sorozat a Budapesti Román Kulturális Intézetben 2009. október 26. és 30. között. Az előbbiről lásd 32. jegyzet, Bajkay Éva (szerk.): i. m., az utóbbiról Ernyey Gyula: *Muchától Rubikig. Magyarország és Kelet-Közép-Európa 20. századi designtörténetéből / From Mucha to Rubik. Highlights in the 20th century history of East-Central European design*. Budapest, 2010, 303.

76. Bauhaus 100 események Budapest: Magyar Nemzet Galéria, *Bauhaus100. Absztrakt Revü – Válogatott művek Weininger Andor hagyatékából*, 2019. március 29. – július 28.; Ludwig Múzeum, *Bauhaus100. Program a mának – Kortárs nézőpontok*. 2019. április 10. – augusztus 25.; valamint a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen megrendezett konferencia: *bauhaus 2019*. „K” épület, 2019. június 12. és anyagából válogatás: *Építés – Építészettudomány*, (48.) 2020/1–2; az *Új Művészet* Bauhaus100 melléklete, 2019. március; *Magyar Iparművészet*, 2019/5.

77. A *Red Dot* pályázat 1954 nyarán prof. dr. Carl Hundhausennek, a Krupp cég sajtó- és reklámszaktálya vezetőjének a kezdeményezésére jött létre, és számos átalakuláson keresztül Essenből, prof. dr. Peter Zec irányításával vált nemzetközileg széles körben elismertté. 2019-ben a magyar *Red Dot* díjasok száma már nyolc volt.

78. Kovács Miklós (Szeged, 1977–) ipari formatervező, 1994-ben diplomázott Németországban, és ott dolgozik azóta is. Legismertebb munkája a dél-koreai Kia-gyár Cee’d gépkocsí tervezői teamjének vezetése. A többiekéről lásd 71. jegyzet, *Speed* katalógus, i. m.

A cikk képanyagát – saját gyűjteményéből – a szerző bocsátotta rendelkezésünkre.

Megérkezve

FEKETE GYÖRGY:
HAZAFELÉ – SZÁMADÁS A VÁNDORÚTRÓL

„Szeretem a fűrész, a vésőt, a gyalut; s azt faggatni, hogy a fa mit mond magáról, mit árul el nekem a titkaiból, milyen szeretne lenni – csak kéri, hogy én működjek közre ebben. Önmagától ugyanis nem tud megnyilatkozni – kivéve persze az erdőt; de az a botanikusokra tartozik, nem a belsőépítészekre.” (41. o.) – Milyen szívesen mesélt a mozaikok

készítésének örömről, éjszakai óráinak pihentető és mindig új gondolatokra serkentő elfoglaltságáról! Szinte csak tegnap történt, hogy az óbudai kertben, a Makovecz Imre és művésztársai által közös otthonná lelkesített Kecské utcai „szentélyben”, a (mindig) feszes tempójú hivatali nap végén kissé ellazulva, a szerda esti vendégekre várva lapozgattuk kedves folyóiratának, a *Magyar Iparművészet*nek a legfrissebb számát. Látom lendületes gesztusait, hallom sietős hanghordozását, s lelkesedésre és vitára egyaránt mindig kész kedélyének szinte azonnal a hatása alá kerülök, mint annyiszor, amióta megismerkedtünk és Antall József kormányfő bizalmából együtt dolgozhattunk az első szabadon választott kormány szolgálatosaként vagy éppen a Magyar Örökség díjat gondozó bírálóbizottság tagjaként, no és szerte a Kárpát-medencében nemzeti ügyeink különféle színterein találkozva, tanácskozva.

Utolsó könyvét olvasva természetesen Fekete György hangján szólalnak meg bennem ezek a sorok is: „[...] akármennyire jól tartom magam, én már nagyon régen készülök a halálra. Nagyon pontos számvetéseket csináltam, terveim vannak a következő évekre: olyan boldogan és nyugodtan akarok meghalni, hogy semmi olyasmi ne maradjon utánam, ami befejezetlen. Az ember tudjon a saját életművével a végítélet elé állni. S csak akkor fogok tudni elszámolni, ha rendbe szedtem az egész életemet.” (41. o.)

Minden úgy sikerült, ahogyan akarta. Álmában szólította magához a Teremtő, miután látta, hogy „Gyurka” mindent elrendezett maga körül. „Egy biztos: én azok közé tartozom, akik nem hajlandók benyújtani a történelemnek a számlát, hanem azt mondják, hogy a történelem nyújtja be nekem, és én majd elszámolok. Én most is úgy élek, hogy néha még keresem is a konfliktusokat, de amit elhatároztam, hogy meg fogom csinálni, azt megcsinálom. Ez lehet mozaik vagy akadémia, de a kertem rendbetétele vagy a házam leomló kéményének a felfalazása is. Ezek nekem teljesen egyenrangú dolgok.” (33. o.)

Belsőépítész, tanári és közéleti szerepvállalásai után, egy szinte lezárt életmű befejezése helyett professor emeritus Fekete György 78 esztendősen elvállalta élete talán egyik legösszetettebb feladatát, a Magyar Művészeti Akadémia köztestületének létrehozását, a magyar művészeti élet csúcspontjává való életre hívását. Elnöki éve alatt vezető munkatársaival gondozta a Pesti Vigadó műemléki rekonstrukcióját, megindította a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetét a Budakeszi úti Hild-villában, majd annak fiáláját, a Makovecz Központ és Archívumot. Az Akadémia kezelésébe került Műcsarnokban sikerült megvalósítania régi álmát, az alkotóművészetek *Nemzeti Szalonjának* rendszerét.

Életszemléletének és munkálkodásának meggyőző dokumentuma – s egyúttal izgalmas önéletrajz – lett a *Hazafelé – Számadás a vándorútról* című kötete. Beszélgetőkönyvei, esszé- és verseskötetei, katalógusai után a sorban ez lett a huszonegyedik, – nehéz leírni – az utolsó. Az ajándéknak szánt könyvcsomagok 2019. november 12-én, kedden délután érkeztek meg egyenesen a nyomdából arra az ünnepségre, amelyen a Hegyvidék díszpolgárává avatták a 87 esztendőss Kossuth-díjas belsőépítész, iparművészt, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli elnökét, a nemzet művészt, a Magyar Érdemrend nagykeresztjének birtokosát, aki persze most biztosan hozzátenné: *Juditkám, és három remek kisgyermek büszke dédnagyapját...!* Megtisztelő volt számomra, hogy én méltathattam munkásságát, én

szólhattam arról a művésről, aki megszámlálhatatlanul sok laudáció és köszöntő szerzője volt pályafutása során. S ha ifjú tehetséget avathatott, az nem csak föl villanyozta, valósággal táplálta energiáit.

Fekete György olyan művészeti és közéleti tárgyú írásait válogatta a kötetbe, amelyeket nagyon fontosnak ítélt, akárcsak néhány vele készült nagyinterjút, s a Függelékben leltárt állított össze munkásságának imponálóan gazdag, hitben megélt és megfeszített munkát sejtető hat évtizedéről. Ám fordított időrendben illesztette egymás mellé a fejezeteket: egy 1980-ban keletkezett interjúval zárta, és a 2018. augusztus 28-án, a Magyar Művészeti Akadémia irodaházának, az Andrássy út és Bajza utca sarkán álló, igényes művészettel újjávarázsolt épületegyüttes avatásán elhangzott poétikus hangvételi beszédének megidézésével kezdte a könyvet. Bevezető vagy előszó helyett írott *Üzenet*ét pedig így zárta: „Végezetül üzenem mindazoknak, akik mai örömben együtt osztoznak velem, hogy igazi áldás volt egy történelmi időben élnünk, s együtt vállalni megtisztelő szerepet a művészet istenáldotta varázslatában.” (6. o.)

Az emelkedett mondatait követő tárgyyszerű, keresetlenül őszinte hangvételi írásokból és beszélgetésekből nemcsak az elmúlt fél évszázad művészeti életének fordulatairól kapunk képet, de egy legyőzhetetlenül derűlátó, erős akaratú és „ütésálló” férfi egyénisége is közelebb kerül

hozzánk, aki életét a Fennvaló ajándékának tekintette, s bármilyen feladat elé állította a Gondviselés, mindig a magyar tehetség és alkotóerő feltétlen tisztelete vezette. „Számomra az a művészet, aminek üzenetértéke van: valahonnan valahová, valakitől valakinek üzen” – mondta az *Egy pionír aranykora* című, Csontos János által készített interjúban, majd így folytatta: „De ha ezt az üzenetértéket elkezdem populárisan darabokra szedni, akkor engem is szétszednek darabokra. Mert ha én azt mondom, hogy szerintem annak van üzenetértéke, aminek szakrális jelentősége is van, máris ösztűz alá kerülök. Márpedig meggyőződésem, hogy üzenetértéke annak van, ami az embernek a boldogságérzetét szolgálja. Ebben a boldogságérzetben a kritika mellett az is benne van, hogy érdemes élni: akármennyire is hiszünk az örökkévalóságban, az embernek mégiscsak egy élete van.” (39. o.) A Makovecz Imre 48. születésnapjára 1983-ban írt versének befejező soraival szinte megerősíti nekünk szánt üzenetét:

Csak a példa a fontos!

Ott szűrni le a közös körző hegyét,
ahol élünk, e hazában,
innen iramló sorban kiírni szédítő,
szép színes köröket hegyekre, vizekre,
csalitosra, fákra, veteményesre naivan,
– s életre-halálra.

Mint eddig:

Zalaegerszegen, Szentendrén, Berhidán, Pilisen,
Visegrádon és Hortobágyon,
Dombóváron, Tatabányán, Kaposváron, Szekszárdon,
Sárospatakon és Budapesten,
és bennem és Benned és Bennetek...

Epilógus:

*Kós Károly most lehetne százéves.
Makovecz Imre éppen most lett negyvennyolc.
Az agg mesternek úgy lesz szelídebb álma,
ha a fiatalabbat is sokáig élteti az Isten!
(Létezéseim. Kráter Kiadó, Budapest, 2002)*

JUHÁSZ Judit

(MMA Kiadó, Budapest, 2019, 200 o.)

A cikkben közölt képet a kötetből választottuk.
A könyv borítóját Fekete György János lajtorjája című mozaikjának felhasználásával Vincze Judit készítette. A kötetben látható illusztrációk Fekete György alkotásai.

Járványügyi intézkedések miatt a múzeumok, galériák 2020. november 11-től december 10-ig zárva tartanak. Bővebb információ a kiállítóhelyek honlapján olvasható.

Adventi utazóláda – A koronavírus-járvány második hulláma miatt elmarad az idei budapesti karácsonyi vásár a Vörösmarty téren. A több mint két évtizede működő emblemikus adventi vásáron főként a tíz éve alakult Magyar Kézműves Szövetség (MKSZ) tagjai kínálták egyedi alkotásaikat a szakmai zsűri válogatása alapján. Az új helyzethez alkalmazkodva az MKSZ elnöke, Szabó Kata kezdeményezésére útjára indult a Vörösmarty téri utazóláda, melyben összegyűjtöttek néhány portékát azokból a tárgyakból, amelyeket eddig megvásárolhattak az érdeklődők az adventi forgatagban. Erre most internetes megrendeléseken keresztül van lehetőség, mert több készítő mester a ládában elhelyezett munkája mellett feltüntette cégének elérhetőségét.

Fotó: MKSZ

Újra forog a körhinta – A 2011-ben bezárt Pécsi Vidámpark múlt század közepén készült körhintáját gondozásába vette és restaurálta Sodin Péter György, aki annak idején a vidámpark üzemeltetője volt. A fémszerkezeteket helyre-

állította, de a kilencven, kézzel festett fatábla, mely a hintát díszíti, folyamatos karbantartást igényel. Az újjávarázsolt körhinta már megfordult Kaposváron és Szombathelyen. Évente kétszer szerelik össze, húsvét táján és advent idején. Most a gyerekek örömeire, visszatért Pécsre és az állatkertben állították fel.

Fotó: Pécs Aktuál

V4 Keramia Art – A nemzetközi kiállítássorozat a visegrádi országokban működő kerámiaközpontok, művésztelepek gyűjteményeiből mutat be válogatást, ebből az anyagból a komáromi, majd losonci vendégszereplés után Hódmezővásárhelyen, a Tornyai János Múzeumban 2020. október 20-án nyílt kiállítás, mely december 13-án zár. (Dr. Rapcsák András út 16–18.)

Fények és színek – Tiszteletadás Nemcsics Antal színkutatónak címmel Csáji Attila képző- és fény-

művész, holográfus munkáiból rendeztek kiállítást a Nemcsics Emlékház Színország Galériájában 2020. november 10. és 2021. január 8. között. (Budapest XVIII. ker., Ungvár u. 42.)

Köztes-képek címmel Sárkány Győző grafikusművész munkáiból nyílt kiállítás 2020. november 11-én a Pesterzsébeti Múzeum Gaál Imre Galériájában, a tárlat 2021. január 9-én zár. (Budapest XX. ker., Kossuth Lajos u. 39.)

Palóc babák – Mátrafüreden, a volt iskola épületében található a palóc néprajzi gyűjtemény és palócbabakiállítás. Lovászné Juhász Rita népviselet-készítő művész keze munkáját dicséri a huszonkilenc palóc baba, melyek az egykori ünnepi és hétköznapi viseleteket mutatják be. A nógrádi és hevesi viseletek mellett a volt Borsod és Gömör vármegyék néprajzi kultúráját bemutató alkotások is láthatók. A második teremben Szakácsné Mészáros Magda népi iparművész gyűjteménye tekinthető meg. A több mint száz településről származó anyag kiemelkedő darabjai a szőttes textíliák, sátorlepedők. A gyűjteményeket a Néprajzi Múzeum védetté nyilvánította.

Fotó: Kékes Online

Magyar Kézműves Remek – Lezárult a 2020-as pályázat második fordulója. A beérkezett hatvannyolc pályaműből harminckettőt díjazott a szakmai bírálóbizottság, köztük Devcsics János és Devcsics-Pásztor Renáta művészien megmunkált, sárgarézből, ezüstdíszítéssel készült töltőtolla is elnyerte a zsűri tetszését.

Megnyitott a szombathelyi püspöki palota díszterme

– A beázások miatt megrongálódott, Franz Anton Maulbertsch (1724–1796) által készített, az isteni gondviselés allegóriáját ábrázoló mennyezeti freskót (1783) egyéves munkával restaurálta Tarr György és Kisterenyi Ervin. A közönség újra megcsodálhatja a száznegyvennégy négyzetméteres késő barokk freskót a díszteremben. (Berzsenyi Dániel tér 3.)

In Vitro „H” címmel Tarr Hajnalka üvegmozaikokból álló táblaképsorozata először szerepel kiállításon 2020. november 6. és december 19. között az ICA-D Kortárs Művészeti Intézetben. (Dunaújváros, Vasmű u. 12.)

Egy időben – Stúdiólátogatások címmel 2020. október 28-án nyílt tárlat a Műcsarnok napfényműtermeket idéző téregyüttesében. A pályájuk derekán járó, különböző műfajokban alkotó, eltérő felfogású művészeket a „Továbbra is frissen, egy művész, egy terem, egy kurátor” sorozat keretében mutatják be 2021. január 10-ig. Rizmayer Péter *Ugyanaz a folyó*, Soós Nóra *Absturz/Zuhanás*, Bérczi Zsófia *Sivatagtemplom*, Pataki Tibor *Sorskönyvek*, Gergely Réka *Kire-cuzuki, avagy a változás és a folytonosság egysége*, Bánföldi Zoltán *Schrödinger macskája*, Tenk László *Ön-Kép-Terem*, Byhon Győző *Urbi et Orbi* és Fülöp Gábor *Flóra és fauna* címmel állította ki

Fotó: MédiaKlikk

munkáit. (Budapest XIV. ker., Dózsa György út 37.)

Az év kiállításai – Átadták a Pulszky Társaság tíz éve alapított, 2020-ban odaítélt elismeréseit. A kétmillió forint feletti költségű kategóriában a Duna Múzeum (Esztergom) *VÍZeum* című új állandó kiállítása, a kétmillió forint alatti kategóriában a Topolya Község Múzeuma *Volt egyszer egy színház* című időszaki tárlata kapta. Dicsérő oklevéllel a Szennai Skanzen *Mese-tér-látványtár* című állandó bemutatóját az interaktív múzeumi tér kialakításáért és a Magyar Nemzeti Múzeum *Clara – Rotschild Klára – Divatkirálynő a vassüggöny mögött* című időszaki kiállítását jutalmazták.

Téli tárlat címmel a Székesfehérvári Művészek Társasága rendezett

kiállítást 2020. november 6. és december 18. között a Pelikán Galériában. (Székesfehérvár, Kossuth Lajos u. 15.)

Komondor-émlékérme – A magyar vizsla után másodikként az állatok világnapján, 2020. október 4-én a Magyar Nemzeti Bank (MNB) a magyar pásztor- és vadászkutyákat bemutató sorozatában a komondorról Imrei Boglárka fémműves formatervező iparművész által tervezett emlékérmét veretett. A réz, nikkelt és cink ötvözetéből készült, tizenhat grammos, harmincnégy milliméter átmérőjű érméből tízezer darab készült, kétezer forint értékben törvényes fizetőeszköznek számít, de elsősorban nem forgalmi célokat szolgál. A sorozatot folytatják, így a 2017 óta hungarikumnak számító további nyolc őshonos magyar kutyafajtát is megőrkítik majd.

Fotó: MNB

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2020/8

FŐSZERKESZTŐ:

Simonffy Szilvia – művészettörténész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dávid Katalin – művészettörténész

Dvorszky Hedvig – művészettörténész

Ernyey Gyula – designer, szaktörténész

Fekete György – belsőépítész, iparművész

Feledy Balázs – művészetkritikus

Mascher Róbert – designer

Mezei Gábor – belsőépítész

Ritoók Pál – művészettörténész

Scherer József – designer

Schrammel Imre – keramikus és porcelántervező

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Antal Mariann

SZERKESZTŐK:

Szabó Emma Zsófia – művészettörténész

Veress Kinga – művészettörténész

Wehner Viola – művészettörténész

HÍRSZERKESZTŐ:

Nagy Franciska

FORDÍTÓ:

Pokoly Judit

FELELŐS KIADÓ:

**Nemzeti Művészeti
és Kulturális Kapcsolatok Alapítványa**

GAZDASÁGI VEZETŐ:

Anda Judit

Telefon: +36 20 299 0767

LAPALAPÍTÓK:

Fekete György

N. Dvorszky Hedvig

Schrammel Imre

SZERKESZTŐSÉG:

1034 Budapest, Makovecz Imre utca 25.

Telefon/fax/üzenetrögzítő: (+36 1) 400 7897

Szerkesztőségi asszisztens: **Meszleny Anna**

Fogadóóra: a járványhelyzet miatt határozatlan ideig szünetel. Az elektronikus kapcsolattartás (e-mail) zavartalanul működik.

E-mail-cím: magyariparmuveszet@gmail.com

Honlap: www.magyar-iparmuveszet.hu

E szám lapzártája: 2020. november 11.

Arculatterv: **Scherer József**

Grafikai tervezés: **Nagy Norbert**

Nyomás: **VIRTUOZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.**

facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat

A folyóiratban közölt szövegek és fotók szerzői jogvédelem alatt állnak. Utánnymásuk, fénymásolóval való sokszorosításuk csak a kiadó előzetes hozzájárulásával engedélyezett.

HU ISSN 1217-839X (nyomtatott)

HU ISSN 1588-0591 (online)

Évente nyolcszor megjelenő folyóirat

Új folyam 27. – 2020/8 (december)

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET AZ ALÁBBI MŰZEUMOKBAN, GALÉRIÁKBAN ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN KAPHATÓ

Corvina Könyvesbolt (7621 Pécs, Széchenyi tér 8.)

Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Budapest, Karinthy Frigyes út 9.)

FUGA Budapesti Építészeti Központ (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.)

Írók Boltja (1061 Budapest, Andrássy út 45.)

Műcsarnok (1146 Budapest, Dózsa György út 37.)

Palmetta Design és Textilművészeti Galéria

(1111 Budapest, Bartók Béla út 30.)

Ráth György-villa (1068 Budapest, Városligeti fasor 12.)

Tündérkert Galéria és Községi Tér (1036 Budapest, Bécsi út 53–55.)

KÜLFÖLDÖN TERJESZTI:

Batthyány Kultur-Press Kft.

H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel.: (+36 1) 489 0120, (+36 1) 212 5303

A folyóirat korábbi példányai a szerkesztőségben megvásárolhatók.

Egy példány ára: 1390 forint.

Előfizetési díja egy évre: 10 000 forint.

A lap előfizethető a Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok

Alapítványa 10402166-21629389-00000000 számlaszámán

vagy a szerkesztőségtől kért postautalványon.

E számunk megjelenését

a Nemzeti Kulturális Alap Iparművészet Kollégiuma

és a Magyar Művészeti Akadémia

támogatta.

MAGYAR

ÖRÖKSÉG

ANIMÁCIÓ | BELSŐÉPÍTÉSZET | BŐRMŰVESSÉG | DIGITÁLIS MŰVÉSZETEK

DIVATTERVEZÉS | IPARI FORMATERVEZÉS

KÁRPITMŰVÉSZET | KERÁMIA- ÉS PORCELÁNműVÉSZET | KÖRNYEZETTERVEZÉS

LÁTVÁNYTERVEZÉS | ÖTVÖSSÉG ÉS FÉMMŰVESSÉG | TERVEZŐGRAFIKA

TEXTILMŰVÉSZET | ÜVEGMŰVÉSZET

Dobozmakett a bécsi Altmann & Kühne cukrászda számára. Terv: LUKÁTS Kató | Box mock-up for the Viennese confectioners Altmann & Kühne. Design: Kató LUKÁTS
1935 körül, nyomott arany minta, papírborítás, 25x10,3x10 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Urbán Jonatán Máté és Kovács Dávid / Iparművészeti Múzeum (Cikkünk a 15. oldalon)

